

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalouden koulutusohjelma

Eetu Ihalainen

**SOPIMATON SUOMALAISEEN OIKEUSPERINTEESEEN?
JATKOKÄSITTELYLUVAN PERUSTEET JA VAIHEET**

Opinnäytetyö

4.12.2017

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2017
Liiketalouden koulutus

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
(013) 260 600

Tekijä
Eetu Ihalainen

Nimeke
Sopimaton suomalaisen oikeusperinteeseen?
Jatkokäsittelyluvan perusteet ja vaiheet

Tiivistelmä

Tässä opinnäytetyössä käsitellään Suomen hovioikeuksien käyttämää jatkokäsittelylupamenetelmää. Opinnäytetyö esittelee muutoksenhakuluvan perusteet sivuten lupaprosessia ja käy läpi järjestelmän historian, miten muutoksenhakujärjestelmä rakentui sekä mitkä ovat olleet sen vaikutukset oikeudenalalla.

Johdannossa esitellään sekä opinnäytetyössä käytetty menetelmä että jatkokäsittelylupa pääpiirteissään. Kirjallisen raportin osalta käydään läpi toisen asteen muutoksenhaun teoriaa, nykyisen lupajärjestelmän edeltäjän seulontamenetelmän historiaa, miten jatkokäsittelylupaan siirryttiin sekä miten sen soveltamisalaa laajennettiin, että kuinka arvioidut vaikutukset ovat vastanneet todellisuutta.

Jatkokäsittelylupa oli yksi merkittävimmistä uudistuksista suomalaisessa oikeudenkäytössä. Muutos rajoittamattomasta muutoksenhausta lupajärjestelmään onkin opinnäytetyön kantava teema kaikkine puoltavineen ja vastustavine kannanottoineen. Lupamenetelmän käyttöönotto osaltaan heijastaa oikeudenkäytön murrosta Suomessa.

Kieli
suomi

Sivuja 58

Asiasanat
opinnäytetyö, jatkokäsittelylupa, hovioikeus, käräjäoikeus, muutoksenhaku

THESIS
December 2017
Degree of Business Economics

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
FINLAND
(013) 260 600

Author
Eetu Ihalainen

Title
Inappropriate for the Finnish legal tradition?
The basis and phases of leave of continued consideration

Abstract

In this thesis, the main theme is leave of continued consideration applying by the appeal courts in Finland. The thesis presents the basis of appealing leave and introduces the history of the procedure – how the appeal system was built and how it has affected on the Finnish judicial system.

Both method used in this thesis and leave of continued consideration in general, are presented in the introduction part. The written report examines the theory of appealing, the history of building the system around leave of appealing, how its scope of application was extended and finally, how estimated effects have actually realized.

Leave of continued consideration was one of the most significant reforms in Finnish jurisdiction. The transition from unlimited appealing to the current system is one of the main themes of the thesis, with both advocate and resistant statements observed. For its part, leave method reflects the major turning point in juridicial practice.

Language
Finnish

Pages 58

Keywords
thesis, leave of continued consideration, court of appeal, district court, appeal

Sisällysluettelo

Johdanto	5
1 Toisen asteen muutoksenhaun teoriaa.....	8
1.1 Muutoksenhaun pääpiirteet.....	8
1.2 Muutoksenhaun toteuttaminen.....	10
1.3 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä	14
1.4 Muutoksenhaku lähialueilla	16
2 Jatkokäsittelyluvan taustat.....	19
2.1 Oikeus muutoksenhakuun murroksessa Suomessa	19
2.2 Siirtyminen seulontamenettelyyn	21
2.3 Seulonnan ongelmat	22
2.4 Ihmisoikeustuomioistuimen langettava tuomio	25
3 Korvaaja seulonnalle.....	26
3.1 Muutoksenhakulupatoimikunnan esitys	26
3.2 Kannanottoja puolesta ja vastaan	28
3.3 Muotoutuminen ja voimaantulo	31
4 Nopeat järjestelmän muutospainet	33
4.1 Lupajärjestelmän alkuvaiheet.....	33
4.2 Soveltamisalan laajentaminen käsittelyyn	36
4.3 Lausuntoja ja hioutuminen.....	38
5 Jatkokäsittelylupa nyt.....	41
5.1 Kokonaiskuva lupajärjestelmästä.....	41
5.2 Arvioidut vastaan todelliset vaikutukset.....	44
5.3 Palautetta ja näkymiä.....	47
6 Pohdinta ja johtopäätökset	51
Lähteet	56

Johdanto

Muutoksenhaku on osa kokonaislainkäyttöä ja samanaikaisesti jatkokäsittelyluvan kanssa oikeudenalalla on vallinnut useita uudistuksia ja muutoksia – oikeudenkäyntimaksuja on korotettu, käräjäoikeusverkostoa karsittu, hovioikeuden pääkäsittelyn toimittamiseen liittyviä säädöksiä on muutettu, on kehitetty ohivalitus ennakkopäätösperusteella suoraan käräjäoikeudesta korkeimpaan oikeuteen jne. Näillä kaikilla on ollut oma osuutensa nykyisenlaisen oikeusjärjestyksemme muovautumisessa, ja olen pyrkinyt aktiivisesti rajaamaan faktat ja luvut pelkästään jatkokäsittelyluvan ympärille. Samalla muutoksenhakuprosessissa itse valitus käräjäoikeuden ratkaisusta on tärkeässä roolissa – valituksessa selvästi esille tuodut riitautuksen keskeiset perusteet helpottavat ja nopeuttavat hovioikeuden valmistelua (Korhonen & Saranpää 2015, 372) - mutta tässä opinnäytetyössä paneudun hovioikeuden menettelyn näkökulmaan. Siltäkin osalta keskityn enemmän lupamenetelmän perusteisiin kuin itse luvan käsittelyprosessiin.

Tässä opinnäytetyössäni aiheena on Suomen hovioikeusasteella käytössä oleva jatkokäsittelylupamenettely. Tarkoitukseni on selvittää kyseisen lupajärjestelmän taustat samalla ruotien toisen asteen muutoksenhaun pohjaa, että historiaa. Samalla selvitän, mitkä tekijät vaikuttivat nykyisenlaisen menetelmän syntyyn eri tahoilta saadun palautteen kautta, mikä on luvan nykytila, että vaikutus sekä mitkä ovat olleet siihen liittyvät muutokset ja muutospaineet. Opinnäytetyö pohjautuu ensisijaisesti lain valmisteluaineistoihin ja oikeuskirjallisuuteen.

Tämän opinnäytetyön teon aikana olin tutkintooni kuuluvassa työharjoittelussa Itä-Suomen hovioikeudessa. Harjoitteluni ohessa pääsin hyödyntämään aiheeseeni liittyvää hovioikeuden laajaa aineistoa, minkä johdosta haluan esittää erityiskiitokseni notaareille, kuin hallinnon sekä kirjaamon väelle.

Jatkokäsittelyluvalla tarkoitetaan Suomen hovioikeuksien käyttämää muutoksenhakulupaa (KM 2008:3, 60), jonka alaisten valitusten käsittely tapahtuu eriytettyssä kirjallisessa menettelyssä (Jokela 2016, 219). Se perustuu oikeudenkäymiskaareen (4/1734), jonka 25:5 §:n mukaan asiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa haettaessa käräjäoikeuden ratkaisuun muutosta *valittamalla* – näin ollen muun muassa kantelut ovat järjestelmän ul-

kopuolella. Vaikka lainsäädännössä on tiettyjä muutoksenhakukieltoja, ei jatkokäsittelylupaa koskeva vaatimus ole sellainen, sillä se ei estä hakemasta muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun hovioikeudessa (Linna 2012, 173). Jatkokäsittelylupajärjestelmä on ollut käytössä 1.1.2011 lukien korvaten aiemmin muutoksenhaussa sovelletun seulontamenettelyn. (Kantelinen 2014, 28)

Oikeudenkäymiskaari (4/1734) jatkaa, että jatkokäsittelyluvan piiriin kuuluvat kaikki riita- ja hakemusasiat sekä rikosasiat, joissa vastaaja on tuomittu alempaan kuin kahdeksan kuukauden vankeusrangaistukseen (25:5 §). Tämä ei kuitenkaan ole ollut menetelmän ensimmäinen soveltamisala, sillä nykyinen säädös on ollut voimassa 1.10.2015 alkaen, aiemmin luvan soveltamispiiri oli suppeampi. (Jokela 2016, 15) Huolimatta eriyttävästä luonteestaan, luvanvaraisissakin asioissa on käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta koskeva tutkinta hovioikeudessa. Tämä tapahtuu tavallista kevyemmässä menettelyssä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston pohjalta sekä suppeammassa, lupaperusteiden rajaamassa tutkinnassa. (Linna 2012, 173)

Oikeudenkäymiskaaren 25:11 §:n mukaan hovioikeuden tulee myöntää jatkokäsittelylupa, jos

- 1) aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ilmenee
- 2) käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuuden arviointi myöntämättä jatkokäsittelylupaa ei ole mahdollista
- 3) luvan myöntö on tärkeää lain soveltamisen kannalta muissa samankaltaisissa asioissa
- 4) on jokin muu painava syy

Yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten sitä ei tarvitse myöntää, ellei käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ole perusteltua aihetta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella. Oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 25:12 § jatkaa, että jatkokäsittelylupa voidaan rajoittaa koskemaan osaa käräjäoikeuden ratkaisusta. Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä muilta osin tulee tällöin siirtää ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteyteen.

Hovioikeus päättää jatkokäsittelyluvan myöntämisen käräjäoikeuden ratkaisun, valituksen, mahdollisen vastauksen ja tarvittaessa myös muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella (OK 25:14 §) tutkimalla asiakirjat niin pitkälle, että tuomarit kykenevät vakuut-

tumaan luvan tarpeesta tai tarpeettomuudesta. Tämä lisäksi ratkaisutoiminnassa ottaa huomioon perusoikeusmyönteinen laintulkintavelvoite, sillä jokaista lainkäyttötilannetta voidaan pitää myös perusoikeuksien tulkintatilanteena. (Salli 2012, 65) Jos jatkokäsittelylupa myönnetään tai sitä ei kyseisessä asiassa tarvita, valitus saa täysimittaisen hovioikeuden käsittelyn. (Jokela 2016, 221) Jos se evätään, käräjäoikeuden ratkaisu jää voimaan. Yksi hovioikeuden tuomari voi jo päättää luvan myöntämisestä, epääminen edellyttää kolmen tuomarin kokoonpanoa. (OK 2:8 §)

Oikeudenkäymiskaaren 25:17 §:n mukaan päätöksestä, jossa jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, on käytävä ilmi seuraavat seikat:

- 1) kaikki säädetyt perusteet jatkokäsittelyluvan myöntämiselle on tutkittu
- 2) jatkokäsittelylupaa ei ole myönnetty ja
- 3) käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi

Päätökseen on sisällytettävä selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista. Lain 25:18 §:n mukaan jatkokäsittelylupa myönnetään, jos ratkaisukokoonpanon yksikin jäsen on luvan myöntämisen kannalla. Myönnettyyn lupapäätökseen ei saa hakea muutosta, kielteisestä voi hakea valituslupaa korkeimmalta oikeudelta (25:19 §).

Koko järjestelmä perustuu ajatukselle, ettei käräjäoikeudessa kertaalleen käsiteltyä asiaa tulisi tutkia uudelleen koko laajuudessaan tarpeettomasti. Näin hovioikeuksien ja yhteiskunnan voimavarat kohdentuisivat mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Asianosaisten kannalta on tärkeintä puolestaan virheellisten alioikeuden ratkaisujen saattaminen korjatuiksi tai vastaavasti oikeiden ratkaisujen pysyviksi saaminen mahdollisimman nopeasti ja vähin oikeudenkäyntikuluin. (HE 105/2009, 23–24)

1 Toisen asteen muutoksenhaun teoriaa

1.1 Muutoksenhaun pääpiirteet

Perustuslaki (731/1999) turvaa muutoksenhaun perusoikeutena. Niin oikeus tulla kuuluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta on turvattava lailla (21 §). Tämä on siten taattu subjektiivisena oikeutena, tarkoittaen, että yksilö voi viime kädessä vaatia oikeutensa toteutumista oikeusteitse. Vaikkei oikeudenkäynnin suullisuutta ole säädöksessä mainittu, on se katsottu kuuluvaksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukseen Euroopan ihmisoikeussopimuksen (63/1999) (jäljempänä EIS) 6 artiklan edellytyksen mukaisesti. (Salli 2012, 21)

Näin ollen valtiolla on perustuslaillinen velvollisuus turvata säännöksessä mainittujen menettelyä koskevien perusoikeuksien toteutuminen. Se voidaan nähdä lainsäätäjään kohdistuvana velvollisuutena edistää ja kehittää menettelyä koskevia perusoikeuksia, eli siis myös oikeutta muutoksenhakuun. PeL 21 § saa kuitenkin lopullisen sisältönsä tavallisessa lainsäädännössä, joka antaa lainsäätäjälle ”pelivaran”, jonka käytöstä jatkokesittelyluvassakin on pohjimmiltaan kysymys. (Janz 2016, 1157–1158)

Suullisuuden vaatimus ei ole niin ehdoton muutoksenhakuasteella mitä alioikeudessa johtuen menettelyn erityispiireistä. (Jokela 2015, 344) EIS:n seitsemännen lisäpöytäkirjan 2 artiklaan sisältyy erityinen muutoksenhaun rajoituslauseke, joka oikeuttaa poikkeukset suullisen kuulemisen pääsääntöön muun muassa lain määrittämien vähäisten rikosten kohdalla. Tämä samalla korottaa kansallisen lainsäädännön asemaa, jonka on täytettävä pääsääntöisesti 6 artiklan vaatimukset myös suullisuuden osalta (Salli 2012, 26). Euroopan ihmisoikeustoimikunta on katsonut eräässä yhteydessä, että muutoksenhakulupajärjestelmä itsessään riittää täyttämään tämän lisäpöytäkirjan artiklan muutoksenhakuoikeutta koskevat määräykset (PeVL 9/1997, 2). Sopimusvaltiolla on näin varsin laaja harkintavalta säännellä muutoksenhakunsa edellytyksiä ja noudatettavia menettelyitä. (KM 2008:3, 25)

EIS:n asema ja merkitys ovat Suomessa suuret, lainsäädännön alaan kuuluvilta osin EIS ja sen lisäpöytäkirjat ovat voimassa eduskuntalain tasoisina säädöksinä ja toimivat kokonaispohjana muutoksenhaun säätelylle. (Salli 2012, 25) Perinteisesti on tulkittu, että

EIS muodostaa oikeuksien minimitason, ja kansallisella perusoikeustasolla tulisi pyrkiä korkeammalle oikeuksien suojaamisessa kuin ihmisoikeuksien asettamat vähimmäisvaatimukset edellyttävät (Janz 2016, 1159).

EIS:n tuoma käsiteuutuus suomalaiseen oikeusjärjestelmään 90-luvulla oli *suullinen, välitön ja keskitetty* tuomioistuinmenettely. Näiden vaatimusten tulee koko ajan vaikuttaa oikeudellisen ratkaisutoiminnan taustalla. Välittömyysperiaatetta voidaan pitää yläkäsitteenä, sillä suullisuus ja keskitys edesauttavat välittömyyden toteutumista. Prosessioikeudellisesti se tarkoittaa ennen kaikkea kaiken relevantin oikeudenkäyntiaineiston esittämistä välittömästi tuomioistuimessa asian ratkaisevalle tuomioistuimen henkilöstölle. Käsittelyn todellinen välittömyys katkeaa, jos tuomari ottaa selon oikeudenkäyntiaineistosta pöytäkirjasta, äänitteestä tai muusta dokumentaatiosta. Tätä oikeudenkäyntiaineistoa ovat etenkin asianosaisten vaatimukset perusteluineen, todistelu koskien näyttökysymyksiä (sisältäen henkilö- ja reaalityodistelun) sekä oikeuskysymyksiä koskevat asianosaisten väitteet, vastaväitteet ja näkemykset. (Salli 2012, 26)

Suullisuus on nimensä mukaisesti oikeudenkäyntiaineiston esittämistä suullisesti, näin ollen erottamaton osa välitysperiaatetta, kun pääkäsittelyssä käydään todellista vuoropuhelua asiakirjadokumentaation sijaan (Salli 2012, 27). Tärkeän prosessiperiaatteen lisäksi sen käytön hovioikeusvaiheessa on nähty parantavan ihmisten oikeusturvaa muutoksenhaussa. Samalla se lisää osaltaan oikeudenkäynnin niin varmuutta kuin julkisuutta, siten luottamusta lainkäyttöön. Varsinkin todistelun tapahtuminen oikeuden edessä suullisesti ja välittömästi antaa luotettavimman kuvan todistusharkinnalle. (Jokela 2015, 343–344) Suullisuuden ja välittömyyden huomiointi ovatkin korostuneita alioikeusvaiheessa ja muutoksenhaun kannalta on tärkeä oivaltaa niiden taustat. (Salli 2012, 28)

Tästä syystä keskeinen kysymys onkin, täyttääkö kirjallinen muutoksenhakulupamenettely ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan vaatimuksen. EIT:n vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan muutoksenhakulupamenettely voi sekä riittää että rikosasioiden osalta täyttää sen, vaikka lupakysymys käsiteltäisiin kirjallisessa menettelyssä, eikä valittajalle lupahakemuksen tullessa hylätyksi annetaisi tilaisuutta tulla henkilökohtaisesti kuulluksi valitusasteessa. (KM 2008:3, 27)

Aiemmin korostetun suullisen prosessin haitat - käsittelyn viipyminen ja kustannusten kasvaminen - tulevat selvemmin esiin muutoksenhakuvaiheessa (Jokela 2015, 343–344). Oikeusturvaan ei ainoastaan kuulu aineellisesti oikeassa olevan asianosaisen oikeuksiinsa pääseminen vaan myös lopullisen ratkaisun saaminen kohtuullisessa asiassa ja ilman kohtuuttomia töitä ja kustannuksia. Nämä lisäkustannukset ovat väistämättömät samoin kuin lainvoimaisen ratkaisun viipyminen. Sen vuoksi muutoksenhakumenettelyä järjestettäessä syntyy tasapainoilu eri oikeusintressien ja prosessitaloudellisten tekijöiden välillä. (Jokela 2004, 459)

1.2 Muutoksenhaun toteuttaminen

Itse muutoksenhakukeinot ovat tärkeimmät niistä oikeuskeinoista, joilla väärä tuomioistuintratkaistu oikaistaan. Niiden avulla asia voidaan saattaa uudelleen ylemmän oikeusasteen käsiteltäväksi ja ratkaisu mahdollisesti muutetuksi. Muutoksenhakukeinoihin ovat oikeutettuja vain ne tahot, joiden oikeudelliseen asemaan tai etuihin tuomioistuintratkaistu vaikuttaa haitallisesti – niin sanottu muutoksenhakulegimitaatio ja muutoksenhakuintressi. *Varsinaiset muutoksenhakukeinot* ovat käytettävissä säännönmukaisissa tapauksissa ilman erityisiä edellytyksiä suhteellisen lyhyiden määräaikojen kuluessa. Valitus rikos- ja riita-asioissa on Suomessa käytetty varsinainen muutoksenhakukeino. Se estää tuomion lainvoimaiseksi tulon ja täytäntöönpanokelpoisuuden. *Ylimääräiset muutoksenhakukeinot* ovat olemassa jo lainvoiman saaneita ratkaisuja vastaan poikkeuksellisissa tapauksissa ja rajoitetuin edellytyksin. Esimerkkeinä ovat tuomiovirhekantelu ja menetetyt määräajan palauttaminen. (Jokela 2004, 460–462)

Pyramidimaisen oikeusasteperiaatteen mukaan oikeudenkäynnin painopisteen tulee olla käräjäoikeuksissa (KM 2008:3, 8) ja sen menettely on järjestettävä niin luotettavaksi, että ainoastaan osa niiden käsittelemistä asioista on tarkoituksenmukaista saattaa hoviassteelle (Jokela 2004, 459), jossa tarkastetaan alioikeuden ratkaisun lopputuloksen, että menettelyn oikeellisuus. Lähtöasetelmana tuomioistuimen ratkaisun tulisi siten olla kaikin puolin ”oikea”, sen pitäisi perustua oikeaan laintulkintaan sekä riittävän luotettavaan tosiasianäyttöön, että aineistoon. (Salli 2012, 17) Oikeusturvan on katsottu olevan sitä laadukkaampi ja lainkäyttöjärjestelmän tehokkaampi, mitä enemmän muutoksenhakutuomioistuimessa voidaan keskittyä oikeasti epäselviä tai arvionvaraisia tulkinta- ja har-

kintakysymyksiä liittyviin asioihin ja mitä vähemmän on kysymys alioikeudessa käydyn oikeudenkäynnin uusimisesta varmuuden vuoksi. (KM 2008:3, 8)

Hovioikeuskäsittely jääkin valtaosassa asioita viimeiseksi käsittelyvaiheeksi, sillä vain murto-osa hovioikeuksien päätöksistä korkeimmalle oikeudelle tehdyistä valituslupahakemuksista johtaa valitusluvan myöntämiseen ja asian kolmanteen käsittelyyn. Tämä on omiaan korostamaan hovioikeustason käsittelyn merkitystä etenkin niissä asioissa, joissa kyse on näytön arvioinnista, sillä tilastojen valossa valituslupa korkeimmalta oikeudelta tulee helpommin oikeus- kuin näyttökysymystä arvioivissa asioissa. (Janz 2016, 1156)

Itse muutoksenhakujärjestelmän olemassaolon perusta ja tarkoitus ovat siten tarve alioikeudessa sattuneiden virheiden ja puutteiden oikaisuun (Frände 2009, 45) myös kun asianosainen itse pitää tuomioistuimen ratkaisua virheellisenä (Salli 2012, 17). Tätä näkökulmaa oikeuskirjallisuudessa kutsutaan ”muutoksenhaun oikaisufunktioksi”. Alemman tuomioistuimen ratkaisu saattaa olla asianosaisen mielestä väärä tai muutoin epätäydellinen joko asiallisesti (aineellisesti) tai prosessuaalisesti (muodollisesti) (Jokela 2004, 458). Ratkaisun asiallinen virheellisyys voi johtua niin sanotusti oikeuskysymysluonteisesta asiasta, toisin sanoen tosiasiaseikkojen oikeudellisesta arvioinnista. Toisena mahdollisuutena on oikeudellisten seuraamusten synnylle välttämättömän tosiseikaston olemassaolon virheellinen arviointi, eli näyttökysymystilanteet. (Salli 2012, 17)

Asianosaisen perusoikeuden toteutumisen lisäksi on jo yhteiskunnan yleisten etujen vuoksi välttämätöntä, ettei virheellinen tai puutteellinen tuomioistuinratkaisu jää voimaan. Pelkkä epäily juridisesti väärästä ratkaisusta on omiaan heikentämään aineellisen oikeuden toteutumista yhteiskuntaelämässä pidemmällä aikavälillä. (Jokela 2004, 457) Näin hovioikeuden menettelyn tulee ensisijaisesti palvella kansalaista ja varmistaa ettei käräjäoikeuden virheellisiä ratkaisuja jää voimaan. (Korhonen & Saranpää 2015, 386)

Tämän vuoksi on tärkeää, että ylemmät tuomioistuimet ohjaavat ratkaisuillaan alempien ratkaisutoimintaa, jolloin niillä on myös käytännössä mahdollisuus valvoa lainkäytön yhtenäisyyttä (muutoksenhaun ohjaus- ja valvontafunktiot). Suomessa nämä tehtävät kuuluvat ennen kaikkea korkeimmalle oikeudelle, mutta myös hovioikeudet osallistuvat näihin tehtäviin omalla toiminnallaan. (Jokela 2004, 458) Näin ollen muutoksenhaku

onkin kaikkien osapuolten ja valtion intressi tarpeettomien kustannusten välttämiseksi ja oikeusturvan toteutumiseksi (Korhonen & Saranpää 2015, 386).

Perustuslakivaliokunta on todennut että ”tuomioistuimen tulee valita perusteltavissa olevista lain tulkintavaihtoehdoista sellainen, joka parhaiten edistää perusoikeuksien tarkoituksen toteutumista ja joka eliminoi perustuslain kanssa ristiriitaisiksi katsottavat vaihtoehdot” (PeVL 25/1994, 4). Tällainen perustuslainmukaisuus sekä perusoikeusmyönteinen laintulkinta ovat olleet Suomessa luonnollisen tuntuiset lähtökohdat vastaten kattavasti oikeusjärjestyksen yleisiä oikeusperiaatteita (Salli 2012, 22). Koko oikeusturvan toteutuminen edellyttää laaja-alaisuutta. Siihen liittyvät niin lainsäädännön selkeys, säädösten virheetön valmistelu ja soveltaminen, lakien tarkka noudattaminen julkisessa toiminnassa kuin erityishuomion kiinnittäminen tuomioistuinten ja muiden viranomaisten toimintaan ja menettelyä koskevaan sääntelyyn. (Janz 2016, 1157)

Vaikka tuomioistuinlaki (673/2016) määrittelee hovioikeuden lainkäyttötoiminnan tehtävät – käsitellä käräjäoikeuden ratkaisusta tehdyt valitukset ja kantelut (3:1 §), ei ole säädetty, kuinka sen tulisi tehdä osuutensa osana oikeussuojajärjestelmää. Ei vain muutoksenhakuoikeuden vaan myös kansalaisen oikeusturvan kannalta onkin keskeistä, millaisessa menettelyssä muutoksenhaku tapahtuu (Korhonen & Saranpää 2015, 363). Samalla hovivaiheen tulee olla vieläkin luotettavampaa, jolloin entistä vähäisempi osa päätyisi ylimmän asteen eli korkeimman oikeuden käsittelyyn. (Jokela 2004, 459)

Suomessa hovioikeus voi tutkia käräjäoikeuden sekä oikeus- että näyttökysymyksistä tekemät ratkaisut, toisin ilmaisten muutoksenhaku on *appellityyppistä* (Kohonen 2006, 63; Janz 2016, 1156). Sama muutoksenhakukeino on käytössä muissakin Pohjoismaissa. Kaksi muuta muutoksenhakukeinoa ovat *kassaatio* ja *revisio*, ensiksi mainittu tarkoittaa pelkästään oikeuskysymyksien arviointia ja jälkimmäinen näyttökysymysten tutkimista. Kassaatiomuutoksenhakutuomioistuin ei voi tehdä uutta tuomiota, vaan tarvittaessa palauttaa asian alemman oikeusasteen käsiteltäväksi. Tämä on käytössä esimerkiksi Ranskassa ja Italiassa. Revisiossa tuomioistuin voi antaa itsekin uuden tuomion ja se on muutoksenhakutyypinä muun muassa Saksassa ja Iso-Britanniassa. (Jokela, 2004, 463)

Valittamiselle ei ole Suomessa haluttu asettaa mitään yleisiä valitusrajoituksia vaikka siten että vain oikeuskysymys tulisi hovioikeuden tutkittavaksi. Ellei muutoksenhakua

ole poikkeuksellisesti kielletty, voi käräjäoikeuden ratkaisuun hakea muutosta kokonaisuudessaan (Salli 2012, 18). Näiden tiettyjen valituskieltojen osuus on kokonaisuutena katsottuna erittäin vähäinen. (Frände 2009, 45)

Puhdasoppisessa välittömyysperiaatteessa muutoksenhakujärjestelmä voi rakentua kahdella vaihtoehdoisella tavalla. Joko hovioikeuden olisi otettava asian ratkaisuun vaikuttava, käräjäoikeudessa esitetty näyttö uudelleen vastaan tai kiellettävä muutoksenhaku näyttöratkaisuun. (Kohonen 2006, 64) Koko teesi hovioikeudesta valitus- ja oikaisu- väylänä, alioikeuksissa sattuneiden virheiden ja puutteiden osalta, kuitenkin rakentuu oletukseen, ettei koko prosessia - todisteiden vastaanottaminen mukaan laskettuna – tarvitsisi käydä uudestaan läpi. Hovioikeusmenettelyn tulisi koskea vain nimenomaisesti sitä, mistä asianosaiset ovat eri mieltä, sillä normaalitapauksessa alioikeuden tuomiossa on aina sellaista, jotka asianosaiset voivat hyväksyä. (Frände 2009, 46)

Suullisen käsittelyn tarve voikin riippua ratkaistavien kysymysten laadusta. Luonteeltaan puhtaasti oikeudelliset tai oikeudellisesti merkityksettömät muutoksenhaun perustelut voidaan käsitellä suullista pääkäsittelyä järjestämättä, toisin kuin valitettaessa alioikeuden näytön arvioinnista tai todistajina kuultujen henkilöiden uskottavuudesta. (Jokela 2015, 344)

Muutoksenhakuoikeuden rajaaminen pääosin oikeuskysymyksiin siirtäisi Kohosen mukaan oikeudenkäyntien painopistettä toivotulla tavalla käräjäoikeuksiin ja siten juttumäärien vähenemiseen kuin käsittelyaikojen lyhentymiseen. Käräjäoikeuden ratkaisu voi kuitenkin olla virheellinen näyttökysymyksen osalta siinä missä oikeuskysymyskin. Tosiasiahan on, että käräjäoikeuden näyttökysymyksissä tekemät ratkaisut voivat muuttua hovioikeudessa näytön uudelleen arvioinnin johdosta. (Kohonen 2006, 64) Tällöin juttu voi laadultaan olla sen luonteinen, että tarve käsitellä asia kokonaan uudelleen muodostuu (Frände 2009, 46).

Kuitenkin voidaan puhua ”systemivirheestä”, jos valitusjärjestelmä sallii tai pakottaa asian käsittelyn kokonaan alusta samalla tavalla asian laadusta ja asianosaisen oikeus- suojan tarpeesta riippumatta (Frände 2009, 46; HE 105/2009, 5). Tällainen järjestelmä myös heikentää muutoksenhakutuomioistuinten mahdollisuuksia kohdentaa voimavaroja niihin asioihin, joissa on todellinen tarve hakea muutosta alioikeuksien ratkaisuihin.

Oikeusturvan kun katsottu olevan sitä laadukkaampi ja lainkäyttöjärjestelmä tehokkaampi, mitä enemmän muutoksenhakutuomioistuimessa voidaan keskittyä oikeasti epäselviä tai arvionvaraisia tulkinta- ja harkintakysymyksiä sisältäviin asioihin (Sutela 2015, 915) ja että asiat, joiden tutkimiselle hovioikeudessa ei ole muutoksenhakijan oikeusturvan ja asian yleisen merkityksen kannalta varteenotettavia perusteita, tulisi voida käsitellä kevyemmässä menettelyssä. (KM 2008:3, 8)

Koska Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (jäljempänä EIT) ei oikeuskäytännössään edellytä ali- ja ylioikeusmenettelyn täyttä samankaltaisuutta (KM 2008:3, 18; Salli 2012, 26), ei siten muutoksenhakuoikeus merkitse oikeutta saada asiaansa kahteen täysimittaiseen oikeuskäsittelyyn (KM 2008:3, 58; Korhonen & Saranpää 2015, 365). Ihmisoikeustuomioistuin on usein todennut, että 6 artiklan edellyttämä suullinen käsittely tarkoittaa *oikeutta henkilökohtaiseen läsnäoloon* siinä. Jos kysymys on vähäisestä rikoksesta ja vastaavasti lievästä rangaistuksesta sekä rikosten tunnusmerkistön täyttyminen on riidatonta, suullinen käsittely voidaan oikeutetusti arvioida tarpeettomaksi (KM 2008:3, 21). Samaan tulkintaan on päätenyt perustuslakivaliokuntakin (PeVL 59/2014, 4). Muutoksenhakua koskevien säännösten tulee varmistaa, että valitusasia käsitellään menettelyssä, joka juuri siinä asiassa turvaa riittävällä tavalla sekä valittajan että tämän vastapuolen oikeudet oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ollen lisäksi mahdollisimman tarkoituksenmukainen ja tehokas. (KM 2008:3, 8)

1.3 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ainutlaatuinen instituutio, sillä se toimii lainkäyttäjänä ylikansallisessa oikeusjärjestyksessä, jonka tehtävänä on yksilöiden oikeuksien toteuttaminen sen sopijavaltioiden yhteisin toimenpitein. EIT:n tehtävänä on toteuttaa EIS:n velvoitteet sopijavaltion oikeusjärjestyksessä ja sen toimivalta kattaa niin sopimuksen tulkintaan ja soveltamiseen liittyvät kysymykset. Se myös valvoo EIS:n noudattamista antamalla sopimuksen tulkinnasta ennakkoratkaisuja ja sitä myöten sen tehtävät koostuvat etenkin EIS:ta koskevista valitusasioista. Menettely ihmisoikeustuomioistuimessa voi käynnistyä joko valtio- tai yksilövalituksen kautta. Näin EIT onkin Sallin mukaan tosiasiallisesti neljäs oikeusinstanssi kolmen kansallisen instanssin lisäksi, sillä oikeussubjekti voi valittaa KKO:n ratkaisusta ihmisoikeustuomioistuimeen katsoessaan oikeuttaan loukatun EIS:n 6 artiklan nojalla. (Salli 2012, 29)

Seuraavaan olen poiminut toisen asteen muutoksenhaun kannalta olennaisia EIT:n ratkaisuja. Tapauksessa *Monnell ja Morris v. Yhdistynyt Kuningaskunta* (tuomio 2.3.1987) ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että myös täystutkintaa edeltävän lupamenettelyn (briteissä *Leave of Appeal*) oli täytettävä 6 artiklan asettamat vaatimukset. Harkitessaan muutoksenhakulupaa ylioikeus ei ottanut kantaa tosiasiakysymyksiin eikä kuulut todistajia vaan keskittyi valituksen ”aiheellisuuteen”. EIT piti tällaista menettelyä varsinaiseen muutoksenhakumenettelyyn verrattuna luonteeltaan rajoitettuna, minkä vuoksi luparatkaisun tekeminen ei edellyttänyt vaadittua suullista käsittelyä eikä valittajan kuulemista henkilökohtaisesti muutoksenhakutuomioistuimessa. (KM 2008:3, 27)

Pääsääntö on, että valittajalla on useimmiten oikeus suulliseen käsittelyyn sitä vaatiessaan. Tämä tarkoittaa, että valittajan valittaessa ja ylioikeudella ollessa toimivalta tutkia asia kokonaisuudessaan sekä tosiseikkojen että oikeuskysymysten osalta ratkaisun koskiessa syyksilukemista ja/tai rangaistuksen määräämistä, se ei lähtökohtaisesti voi ratkaista asiaa kuulematta asianosaisia henkilökohtaisesti (tapaukset *Ekbatani v. Ruotsi*, valitus 10563/83, tuomio 26.5.1988, *Helmerts v. Ruotsi ja Tierce ym. v. San Marino*, valitukset 24954, 24971 ja 24972/94, tuomio 25.7.2000). Koska suullinen käsittely on ensisijaisesti järjestettävä valittajan vaatimuksesta, valittajalla on lähtökohtaisesti laaja oikeus luopua joko nimenomaisesti tai hiljaisesti oikeudestaan suulliseen käsittelyyn. Tämä tarkoittaa, että suullista käsittelyä ei ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa lähtökohtaisesti tarvitse järjestää viran puolesta (HE 105/2009, 16–17)

EIT on katsonut, ettei yhtä seikkaperäinen perustelu muutoksenhakuluvan epäämiselle ole tarpeen mitä normaalitapauksissa. Siitä huolimatta perustelu edes suppeassa muodossa on välttämätön, sillä luvan epääminen perustelematta asettaa kyseenalaiseksi, onko syyllisyyskysymystä ja tuomittua rangaistusta muutoksenhakutuomioistuimessa edes tutkittu. (Tapaus *Gorou v. Kreikka (No. 2)*, valitus 12686/03, tuomio 20.3.2009) (HE 105/2009, 36)

Sen sijaan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut liittyen kirjallisen menettelyn perusteisiin prosessiperusteista johtuen - pyrkimykset oikeudenkäynnin joutuisuuteen ja työpanoksen mielekkääseen kohdentamiseen – eivät ole olleet yksimielisiä. Osa tuomareista on katsonut, ettei asian laadulla tulisi olla merkitystä arvioitaessa suullisen käsittelyn

toimittamisvelvollisuutta, koska kaikki asiat ovat merkityksellisiä sen asianosaisille. (KM 2008:3, 29).

1.4 Muutoksenhaku lähialueilla

Ulkomaisissa oikeusjärjestelmissä muutoksenhakuoikeutta taikka oikeutta täystutkintaan toisessa asteessa on usein jollakin tavalla rajattu jo ensimmäisen asteen tuomiosta valitettaessa. Päävaihtoehtoina ovat olleet valituslupa eli muutoksenhakulupa tietyissä vähäisemmissä asioissa sekä valitusten seulonta. (Jokela 2015, 647)

Valituslupa (*prövningstillstånd*) on käytössä Ruotsissa, jossa se alkuun vaadittiin vain vähäisemmissä riita- ja rikosasioissa. Vähäisenä pidettiin alle 41 000 kruunun (noin 4400 euron) arvorajan riidan kohdetta ja sakkorangaistusta rikoksesta (KM 2008:3, 37). Siellä valitusluvan käyttöalaa laajennettiin 1.11.2008 niin, että lupa vaaditaan nykyisin kaikissa riita-asioissa. (Jokela 2015, 647)

Ruotsissa hovioikeus (*hovrätt*) voi myöntää valitusluvan neljän perusteen mukaan, jotka ovat samat riita- ja rikosasioissa:

- on syytä epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta
- käräjäoikeuden (*tingsrätt*) ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida valituslupaa myöntämättä
- on tärkeää lain soveltamisen kannalta saattaa asia ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi
- luvan myöntämiseen on muutoin erityisiä syitä

Valitusluvan epäävä päätös on niin sanottu lopullinen päätös (*”slutlight beslut”*), jota ei hovioikeuden tarvitse perustella. (OM 10/2014, 21)

Norjassa muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan *lagmannsrett*-nimiseltä ylioikeudelta valittamalla. Riita-asioissa muutoksenhaku edellyttää ylioikeuden antamaa muutoksenhakulupaan rinnastettavaa suostumusta (*samtykke*) kun riidan häviöarvo – eli miltei osin käräjäoikeuden ratkaisu on muutoksenhakijalle vastainen - on vähemmän kuin 125 000 Norjan kruunua (13 300 euroa). Rikosasioissa vastaava suostumus tarvitaan, jos vastaaja on tuomittu sakkoon (pois lukien yhteisösakko) tai ajokieltoon (KM 2008:3,

36). Luvan myöntämiseen on eri perusteet riita- ja rikosasioissa. Riita-asioissa ylioikeuden on otettava huomioon

- asian luonne
- asianosaisten tarve saada alioikeuden tuomion oikeellisuus ratkaistuksi
- asian alioikeusratkaisun ja -käsittelyn mahdolliset puutteet.

Suostumus on myönnettävä, jos asialla on ”periaatteellista merkitystä” tai jos sillä on asianosaisille varsinaista riidan kohdetta laajempi taloudellinen merkitys. (KM 2008:3, 43)

Rikosasioissa vuorostaan suostumuksen myöntöön vaadittavat kriteerit täyttyvät jos

- asia on ollut vaikea ratkaista alioikeudessa
- asialla on merkitystä muissa vastaavissa asioissa
- on muu erityinen syy, jollaisia ovat olleet esimerkiksi sakon suuri vaikutus vastaajan taloudellisiin oloihin tai teon aiheuttama sosiaalinen leima (KM 2008:3, 46)

Sen sijaan sekä kaikissa riita-asioissa, että rikosasioissa, joissa maksimituomio on enintään kuusi vuotta vankeutta, on Norjassa käytössä seulonta. Valitus voidaan käsittelyn varhaisessa vaiheessa hylätä eli seuloa (*nektelse, nektes fremmet*), jos on selvää, ettei valitus voi menestyä. Tämän ratkaisun tekemisen katsotaan edellyttävän suurta varmuutta siitä, että käräjäoikeuden ratkaisu pysyisi valituksen täystutkinnasta huolimatta. Rikosasioissa seulonta vaatii erityisempää varovaisuutta. (KM 2008:3; 44, 47)

Myös Tanskassa vaaditaan valituslupa vähäisissä riita- ja rikosasioissa, siellä kriteerit ovat riidan kohteen enimmäisarvon ollessa 10 000 Tanskan kruunua (1340 euroa) ja rikoksen seuraamuksen ollessa sakkoa. Erityisemmän Tanskan mallista tekee sen, että kuninkaan nimittämä muutoksenhakulupalautakunta ratkaisee riita-asioiden valitusluvut. Valituslupa myönnetään kummassakin kategoriassa jos

- asia on luonteeltaan periaatteellinen
- luvan myöntämiselle muutoin on erityisiä perusteita

Rikosasian vastaajalla ei ole edes valitusoikeutta, jos hän ei ole ollut läsnä alioikeuden käsittelyssä eikä hänen rangaistus ylitä 3000 Tanskan kruunun (400 euron) sakkoa. Ehdotuksena on ollut nostaa arvoraja 50 000 kruunuun (6700 euroon) ja aloittaa seulonta

kaikissa valituksissa, joissa asianosaiset eivät kykene nostamaan esille seikkoja, joilla voisi päätyä toiseen ratkaisuun mitä alioikeus. (OM 10/2014, 24–25)

Saksassa on Norjaa vastaava seulontamenettely ollut käytössä kaikissa riita-asioissa vuodesta 2002 lähtien (Jokela 2015, 647) ja oma muutoksenhakulupansa alle 600 euron vaatimuksissa. Lupa edellytetään oli itse vaatimuksen arvo tai häviöarvo (riitautetun vaatimuksen ja tuomitun määrän välinen erotus) alle 600 euroa - itse sillä mitä muutoksenhaussa vaaditaan, ei ole merkitystä. (HE 105/2009, 28)

2 Jatkokäsittelyluvan taustat

2.1 Oikeus muutoksenhakuun murroksessa Suomessa

Muutoksenhaun historia Suomessa kulkee pitkälti käsikädessä instituutioon liittyvien uudistusten kanssa. Vuoden 1998 hovioikeusuudistuksessa keskeisin muutos koski suullisen pääkäsittelyn toimittamista, jonka tavoitteena oli niin uudistaa aiemmin lähes täysin kirjallinen hovioikeusmenettely yhteensopivaksi sen hetkisen alioikeusmenettelyn kanssa kuin että se täyttäisi ihmisoikeussopimusten asettamat vaatimukset (LaVM 27/2002, 3). Vanha kirjallinen hovioikeusmenettely ei täyttänyt ihmisoikeussopimusten vaatimuksia oikeudesta suulliseen, että julkiseen käsittelyyn (Jokela 2004, 458).

Samalla kun hovioikeuden olemusta toisen asteen tuomioistuimena suunniteltiin muutettavaksi kirjallisesta enemmän välittömäksi, kasvoi painetta jonkinlaisen valituslupajärjestelmän käyttöönotolle. Lainsäätäjän puolelta koettiin, että selvät ja intressiltään pienet riita-asiat sekä rikosoikeudellisesti vähäiset rikosasiat kuormittivat hovioikeuksia liian paljon. Siten esitettiin, että hovioikeuksien täystutkintaiseen menettelyyn olisi syytä päästää vain sellaiset asiat, joissa oikeussuojan saamiseksi uuden käsittelyn tarve olisi todellinen. (Salli 2012, 11)

Jo hovioikeustoimikunnan 1989 mietinnössä (KM 1992:20) ja hallituksen esityksessä (HE 33/1997), toisin sanoen vuoden 1998 hovioikeusuudistuksen esitöissä, oli ehdotettu muutoksenhakulupaa vähäisinä pidettyihin riita-asioihin ja tiettyihin rikosasioihin hovioikeusvaiheessa. Riita-asioissa muutoksenhakuluvan tarpeen määräytyminen olisi ollut häviöarvon (kanteessa esitetyn vaatimuksen ja käräjäoikeuden ratkaisun välinen erotuksen) ja rikosasioissa tuomitun rangaistuksen kovuuden perusteella (KM 2008:3, 65). Markkamääräistä arvioita ei esitetty, mutta rikosasioissa maksimi olisi ollut sakkotuomio (HE 105/2009, 28). Tästä hovioikeustoimikunnan mietinnöstä annettiin useita lausuntoja, joista osa piti muutosehdotuksia positiivisina, mutta se herätti myös paljon vastustusta. Lausuntojen perusteella ei oltu vielä valmiita toteuttamaan ehdotettuja uudistuksia, joita pidettiin osin vaikeaselkoisina ja jopa tarkoituksensa vastaisina. Vaikka lähes kaikki hovioikeudet pitivät ehdotusta hyvänä, arvioitiin osassa lausunnoista muutosehdotuksien lisäävän hovioikeuksien työmäärää, vaikka muutoksen taustalla oli tavoite pyrkiä sen vähentämiseen. (Kantelinen 2014, 20)

Perustuslakivaliokunta katsoi kriittisemmin, ettei muutoksenhakulupa sovi ”aivan vaikeuksista suomalaiseseen oikeusperinteeseen”. Käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuuden arviointi katsottiin perustelua vaativaksi asiaratkaisuksi, eikä siten muutoksenhakulupa vaikuttanut onnistuneelta. (PeVL 9/1997, 2) Tähän nojautuen lakivaliokunta päätyi ratkaisuun, ettei lakiin sisällytetty valituslupajärjestelmää eikä mitään muutakaan vastaavaa säännöstöä (Jokela 2015, 647). Vakiintunut tottumus automaattisesta valitusoikeudesta vielä piti (Salli 2012, 18).

On mielenkiintoista huomoida, että Euroopan neuvoston ministerikomitea oli jo 7.2.1995 antanut suosituksen muutoksenhakumenettelystä riita-asioihin liittyen. Koska ihmisoikeussopimuksen mukainen kohtuullinen käsittelyaika oli vaarantunut monissa jäsenmaissa muutoksenhakemusten lukumäärien lisääntymisen ja käsittelyaikojen pidentymisen vuoksi, suositettiin jäsenmaita harkitsemaan mahdollisuutta rajoittaa asianosaisten muutoksenhakuoikeutta muun muassa vähäisissä riita-asioissa ottamalla käyttöön muutoksenhakukielto- tai muutoksenhakulupajärjestelmä. Tämä suositus kuitenkin sivuutettiin Suomessa. (KM 2008:3, 34–35)

Rajoittamaton muutoksenhakuoikeus yhdessä lisääntyneiden suullisten käsittelyiden kanssa johti hovioikeusmenettelyn muuttumiseen aiempaa raskaammaksi työmäärän kasvaessa (Jokela 2016, 14; Kantelinen 2014, 21; HE 105/2009, 5). Vaikka oikeudenkäytön ja ratkaisujen tason katsottiin nousseen samoin kuin työn mielekkyyden, vaati uusi menettely hovioikeuksilta suurempaa työpanosta ja pääkäsittelyjen järjestäminen osoittautuikin työlääksi ja byrokraattiseksi. (LaVM 27/2002, 3)

Yhdeksi epäkohdaksi nähtiin, että välittömään, suulliseen ja keskitettyyn pääkäsittelyyn oli otettava asioita, joissa suullinen käsittely oli ilmeisen tarpeetonta, suorastaan resursien tuhlaamista. Tämä johti ratkaisemattomien asioiden lukumäärän kasvuun ja keskimääräisien käsittelyaikojen pidentymiseen, jonka kautta syntyivät näyttökysymysten osalta tulkintaongelmat, oikeuskäytännön epäyhtenäisyys ja jopa menettelyn kyseenalaistaminen ihmisoikeusnäkökulmasta (Kohonen 2006, 63). Laaja yksimielisyys hovioikeuksien työtapojen tehostamisesta ja yhtenäistämisestä ratkaisuksi vallitsi, joskin lainsäädännön muuttamiseen ryhtyminen herätti eriäviä käsityksiä. (LaVM 27/2002, 3)

2.2 Siirtyminen seulontamenettelyyn

Muutoksenhakuoikeuden vielä ollessa rajoittamaton, haettiin helpotusta hovioikeuksien työtilanteeseen ja erityisesti Helsingin hovioikeuden ruuhkautumiseen sekä lainsäädännöllisten että sisäisiin työmenetelmiin kohdistuvien muutosten kautta (Kohonen 2006, 64). Hallituksen esityksissä 83/2001 ja 91/2002 esiteltiin hovioikeusmenettelyä keventäviä ratkaisuja, kuten puhelintiedoksianto ja todistajan puhelimitse kuulemisen mahdollisuus (Kantelinen 2014, 21). Nämä kuitenkin koskivat menettelyn keventämistä ilman suuria muutoksia, sillä perustavana ajatuksena oli hovioikeuksissa tehtävän työn kohdentaminen oikein - kun selvät asiat saataisiin käsitellyksi pienemmällä työpanoksella, jää vaativien asioiden valmisteluun enemmän aikaa. (Kohonen 2006, 64)

Kuitenkin jo hallituksen esityksessä (HE 91/2002) oli jo päädytty siihen, että hovioikeusmenettelyyn tarvittiin laajempia muutoksia, jotta jo aikaisemmassa esityksessä esitettyihin tavoitteisiin - hovioikeusmenettelyn kehittäminen kevyemmäksi ja joutuisammaksi - voitaisiin päästä. Rajoittamaton muutoksenhakuoikeus oli tarkoitus säilyttää, sen sijaan siinä esitettiin vastamuutoksenhakuoikeuden lisäämistä sekä seulontamenettelyä. Vastamuutoksenhaulla (vastavalitusoikeudella) pyrittiin vähentämään turhia muutoksenhakuja tilanteissa, jossa osapuolet hakivat muutosta pelkästään varmuuden vuoksi – aiemmin molempien osapuolien piti valittaa tahtoessaan muutosta käräjäoikeuden tuomioon. (Kantelinen 2014, 22)

Ehdotetussa seulontamenettelyssä hovioikeus vuorostaan olisi voinut lopettaa asian käsittelyn, mikäli valitusta käsiteltäessä olisi selvinnyt, että menettelyn jatkaminen ei johdaisi käräjäoikeuden ratkaisun muuttamiseen. Jos valitusta tutkittaessa jäisi epäselväksi, voisiko valitus johtaa käräjäoikeuden tuomion muuttamiseen, asia tulisi ottaa hovioikeudessa täystutkintaan. Päämääränä oli, että käräjäoikeuden mahdollisesti virheellinen ratkaisu tulisi aina täystutkintaiseen menettelyyn. Se olisi joka tapauksessa ollut voimakkaasti harkinnanvarainen siinä mielessä, että hovioikeus olisi voinut aina ottaa asian täystutkintaan harkintansa mukaan. (HE 91/2002, 27) Näin ollen seulonnan eräänä lähtökohtana oli se, että kokeneet tuomarit katsottiin kykenevän erottamaan valituksista ne, jotka eivät edellyttäneet täystutkintaa (Sutela 2015, 916).

Seulontamenettelyyn liittyen pyydettiin lausunnot niin lakivaliokunnalta (LaVM 27/2002) kuin perustuslakivaliokunnalta (PeVL 35/2002). Jälkimmäinen katsoi, että

seulontamenettely voidaan ottaa käyttöön, kunhan esitykseen tulisi tarkennuksia - esityksessä olleet seulontaa koskevat pykälät eivät täyttäneet lain vaatimuksia täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta. Valiokunta korosti myös, että seulontamenettelyä sovellettaessa tulee erityisesti huomioida ihmis- että perusoikeuksienmukaisuus. (PeVL 35/2002, Seulontamenettelyn arviointi) Lakivaliokunta totesi seulontamenettelyn käyttöönoton johtavan aikaisempaa tarkoituksenmukaisempaan, tehokkaampaan ja varmempaan hovioikeusprosessiin. Seurauksena hovioikeuden käsiteltäväksi tulleet asiat valikoituisivat asiakohteisesti ja oikeudenmukaisesti. Vielä se katsoi, että seulontajärjestelmä täyttäisi paremmin perustuslain tulkinnassa omaksutut vaatimukset kuin muutoksenhakulupajärjestelmä, kun seulonnassa asianosainen saisi valituksensa aina tutkittavakseen. (LaVM 27/2002, 6) Lausuntokierroksen pohjalta tehtyjen korjausten ja tarkennusten jälkeen lakiuudistus astui voimaan 1.10.2003.

Seulontamenettely siten tarkoitti, otettiin valitus enempään tutkintaan. Sitä sovellettiin kaikkiin valitusasioihin (KM 2008:3, 9). Valituksen tutkimista ei jatkettu, jos kokoonpano yksimielisesti totesi olevan selvää,

- 1) ettei asiassa ollut tarpeellista toimittaa pääkäsittelyä suullisen todistelun uskottavuuden arvioimiseksi OK 26:15 § nojalla
- 2) käräjäoikeuden ratkaisu tai siellä noudatettu menettely ei ollut virheellinen
- 3) ettei asianosaisen oikeusturva asian laatu huomioon ottaen tai muustakaan syystä edellyttänyt valituksen käsittelyn jatkamista. (Jokela 2015, 648)

Valituksen seulonta edellytti näiden kaikkien kolmen kriteerin täyttymistä (Jokela 2010, 27) ollen siten oikeusturvasyistä kohtuullisen tiukka. (Koulu 2017, 237)

2.3 Seulonnan ongelmat

Jo pian tuli selväksi, ettei seulontamenettely täyttänyt siihen liitettyjä odotuksia. Ongelmallisimmaksi osoittautui seulonnan ensimmäinen edellytys toimitettavasta pääkäsittelystä OK 26:15 §:n nojalla. Tämän sanotun pykälän momentin mukaan hovioikeuden oli nimittäin toimitettava pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta, jos asian ratkaiseminen riippui käräjä- tai hovioikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta. (Jokela 2010, 27) Kyseinen erityisedellytys lisättiin lakiin eduskunnassa lakivaliokunnan ehdotuksesta (LaVM 27/2002) tarkoituksena täsmentää säännöstä ja

vähentää sen harkinnanvaraisuutta perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 35/2002) mukaisesti.

Toisaalta lakivaliokunnan perusteluissa seulontamenettelyssä olisi jo kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella voitu arvioida, oliko käräjäoikeuden näytön arviointia tarpeen epäillä. Jos aihetta ei ollut, käräjäoikeuden näytön arviointiin olisi voitu luottaa ja asia olisi voitu jättää käräjäoikeuden ratkaisun varaan luottamusperiaatteen mukaisesti. (Jokela 2010, 27) Tämä tulkittiin hovioikeuksissa siten, että jopa asioita, joissa todistelun uskottavuus oli riitautettu, ryhdyttiin seulomaan (Kantelinen 2014, 24).

Kuitenkin lakivaliokunnan perustelut olivat ristiriidassa lain sanamuodon kanssa ja tällaisessa ristiriitatilanteessa olisi pitänyt menetellä ensisijaisesti lain sanamuodon mukaan. Lain ja perustelujen sisältö eivät siten olleet yhdenmukaiset ja säännöstä sovellettiin eri tavalla eri hovioikeuksissa (KM 2008:3, 22). Käytäntö muuttui vasta korkeimman oikeuden puuttuttua useissa ennakkopäätöksissään, ettei todistelun uskottavuutta voitu myöskään seulontavaiheessa ratkaista kirjallisen aineiston perusteella (Kantelinen 2014, 24). Oikeudenkäymiskaaren säännös sellaisenaan johti siis sanamuotonsa mukaisesti tulkittuna siihen, ettei seulontaa voitu käyttää tapauksissa, joissa oli kysymys todistelun uskottavuudesta. (Jokela 2010, 28)

Helsingin hovioikeuden presidentti Könkkölä huomautti vuonna 2012, että Vaasan hovioikeus oli ainoa, joka sovelsi seulontasäännöksiä alusta alkaen oikein käytännössä ja että ”aika oli aivan toinen”. Vuosituhannen vaihteessa hovioikeudet olivat juuri olleet valtaisan muutoksen kourissa ja seulonnassa nähtiin tavallaan ”valtavan upea mahdollisuus rajoittaa suullisia käsittelyitä”, koska niihin ei oltu aiempina vuosikymmeninä totuttu samassa mittakaavassa. (Sutela 2012, 56)

Korkeimman oikeuden oikeuskäytännön perusteella (tapaukset KKO 2005:13, 22, 30, 33, 46, 57 ja 58 sekä KKO 2006:40 ja 52) oli nähtävissä, että seulontamenettelyä koskevia säännöksiä sovellettiin niiden tarkoitusta vastaamattomalla tavalla ja sitä voitiin pitää jo sellaisenaan valittajan oikeusturvaa vaarantavana epäkohtana (HE 105/2009, 21). Tämä vuorostaan johti seulontojen voimakkaaseen laskuun ja se menetti merkitystään hovioikeuksien työmäärää vähentävänä ja järkevöittävänä välineenä (Kantelinen 2014, 24). Samalla hovioikeudet alkoivat uudelleen ruuhkaantua. Kun hovioikeuksien

keskimääräinen käsittelyaika oli 7,9 kuukautta vuonna 2005, oli se vuonna 1997 ollut 5,2 kuukautta (KM 2008:3, 28). Uudistuksen alkuvaiheessa vuonna 2004 hovioikeudet seuloivat yhteensä 3024 asiaa eli 21 % ratkaisemistaan asioista, vastaavat luvut vuonna 2009 olivat enää 1115 asiaa ja 9,7 % ratkaistuista asioista. (Jokela 2010, 28)

Pian korkeimman oikeuden ensimmäisten seulontaa koskeneiden ennakkopäätösten jälkeen 2004 oikeusministeriö asetti selvitysmiehen, hovioikeuden presidentti Olli Huopaniemen, arvioimaan muutoksenhakujärjestelmän kehitystarpeita. Hallitus esitti (HE 87/2005) selvitysmiehen ehdotuksen (OM 2005:1) mukaisesti seulontamenetelmän laajentamista. Ehdotuksen mukaan valitus olisi voitu seuloa, jos jäsenet olisivat yksimielisesti todenneet selväksi käräjäoikeuden näytön oikeellisuuden ilman pääkäsittelyn toimittamista, toisin sanoen suullisen todistelun arvointi olisi tullut seulonnan piiriin ja se olisi vastannut lakivaliokunnan mietinnön perusteluita (HE 105/2009, 13). Perustuslakivaliokunta antoi kuitenkin kielteisen kannanoton (PeVL 30/2006), koska se olisi mahdollistanut näytön arvioinnin kirjallisesti. Todistelun uskottavuuden arviointi nähtiin ihmisoikeusvelvoitteiden tulkintana ja se olisi liiaksi kallistunut hovioikeuksien tapauskohtaisen arvion varaan (KM 2008:3, 23). Tästä johtuen hallitus peruutti lakiesityksensä. (Jokela 2015, 351)

Selvitysmies Haapaniemen mietinnöstä käy selväksi, etteivät hovioikeusmenettelylle asetetut tavoitteet täyttyneet. Koska seulonta rajoittui ainoastaan kirjallisessa menettelyssä käsiteltäviin asioihin, hovioikeusvaiheessa käytiin usein toisinto käräjäoikeuden pääkäsittelystä hävinneen osapuolen ollessa tyytymätön käräjäoikeuden esittämään arvioon todistelun arvioinnista. Tämä oli ilmeisen turhaa, sillä hovioikeuden pääkäsittelystä olleista asioista muutettiin käräjäoikeuden ratkaisua vain noin 28 prosentissa tapauksista. (OM 2006:28; 34, 36)

Ratkaisuksi selvitysmies esitti vuoden 1998 uudistuksen yhteydessä hylätyn ehdotuksen muutoksenhakulupajärjestelmästä ottamisesta uudelleen käsittelyyn (OM 2006:28, 50). Perustuslakivaliokuntakin kallistui muutoksenhakulupamenettelyn mahdollisuuteen, kun se katsoi perustuslain sallivan vähäiset poikkeukset suullisen käsittelyyn muutoksenhakuasteella – kunhan nämä poikkeukset eivät muuttaisi oikeusturvataetta ja olisivat objektiivisesti, tarkkarajaisesti ja täsmällisesti lailla säädettyjä. (PeVL 30/2006, 5).

2.4 Ihmisoikeustuomioistuimen langettava tuomio

Valituksia seulonnan käytöstä kantautui lopulta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen asti. Tapaus *Mutttilainen v. Suomi* muodostui käännteentekeväksi, jossa EIS totesi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa turvattua oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin oli rikottu hovioikeuden seulottua suullisen pääkäsittelyvaatimuksen sisältäneen valituksen eikä KKO:n myöntänyt asiassa valituslupaa. Käräjäoikeudessa tuomittu valittaja oli vaatinut pääkäsittelyä itsensä ja todistajien kuulemista varten. Ratkaisussaan EIT huomioi, että oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 2 ja 2 a pykälässä tarkoitettu seulontamenettely soveltuisi vain, mikäli asiassa ei tarvitse toimittaa pääkäsittelyä. (Ulkoasiainministeriö, 2009)

Tuomioistuin kiinnittikin huomiota muun muassa siihen, että valittaja oli kiistänyt syytteen perustuneet tosiseikat, ja pyytänyt pääkäsittelyn toimittamista selventääkseen asian kannalta merkityksellisiä tapahtumia. Koska valittaja oli koko oikeudenkäynnin ajan kiistänyt syyllistyneensä, olisi hovioikeuden pitänyt arvioida kysymys valittajan syyllisyydestä tai syyttömyydestä yksityiskohtaisesti. EIT:n mukaan asiaan osallisten henkilöiden kertomusten luotettavuus olisikin ollut hovioikeudessa ratkaisevassa asemassa ja se katsoi, ettei kertomusten luotettavuutta voitu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimalla tavalla asianmukaisesti määrittää ilman henkilötodistelun välitöntä arviointia. Johtopäätöksenä voi todeta, että ratkaisun riippuessa suullisen todistelun uskottavuudesta on todistajien kuulematta jättäminen poikkeuksetta ihmisoikeusloukkaus. (Ulkoasiainministeriö, 2009; Salli 2012, 29)

Enemmän EIT:n moitteita sai kuitenkin Suomen hovioikeusmenettelyn liian pitkä kesto, peräti 30 langettavaa tuomiota käsittelyjen kokonaiskestojen kohtuuttomuudesta vuosien 2000 ja 2008 välillä (HE 105/2009, 21). Nämä tuomiot osaltaan vaikuttivat varsin nopeisiin johtopäätöksiin seulonnan epäonnistumisesta ja siitä luopumisesta. Vaikka opinnäytetyön aihe ei koske käsittelyaikoja niin on syytä tiedostaa tämä taustalla vaikuttanut ”muutospaine” hovioikeusmenettelyn parantamiseksi. (mm. LaVM 4/2010, 3)

3 Korvaaja seulonnalle

3.1 Muutoksenhakulupatoimikunnan esitys

Oikeusministeriö asettikin 25.1.2007 muutoksenhakulupatoimikunnan, jonka tehtävänä oli laatia uusi hallituksen esitys muutoksenhakua hovioikeuteen koskevien säännösten kehittämiseksi. Toimikunnan tehtävänannossa annettiin varsin tarkkarajaiset ohjeet tämän muutoksenhakulupajärjestelmän kehittämisestä, mitkä noudattelivat vahvasti Huopaniemen esittämiä ehdotuksia. (Kantelinen 2014, 25) Onkin mielenkiintoista huomata se henkisen ilmapiirin muutos sitten hovioikeusuudistuksen valmistelun. Aiemmin argumentoitu ”muutoksenhakulupatyypinen järjestelmä ei kivuttomasti istu suomalaisen oikeusjärjelmään” oli nyt poissa. (Salli 2012, 47)

Toimikunnan yleinen tavoite oli luoda hovioikeuksille paremmat edellytykset kohdentaa voimavarojaan asioiden laadun vaatimalla tavalla, näin jouduttua asioiden käsittelyä hovioikeuksissa ja parantaa oikeusturvaa. Se otti eritoten huomioon perustuslain ja ihmisoikeussopimusten vaatimukset muutoksenhakuoikeudesta sekä toisaalta prosessiekonomian, että muutoksenhakijan vastapuolen oikeusturvan. (KM 2008:3, Alustus)

Toimikunta katsoikin, että niin rikoksen törkeys, rangaistuksen ankaruus sekä tuomion taloudelliset tai muulla tavalla laajakantoiset vaikutukset asianosaisille olisivat tekijöitä, joiden merkitykselle olisi syytä antaa enemmän painoarvoa hovioikeusmenettelyssä. Seulontamenettelyn kehittämistä, eikä muutoksenhakuoikeuden rajoittamista nähty todellisina vaihtoehtoina. (KM 2008:3, 58) Se päätyi ehdottamaan soveltamisalaltaan rajattua muutoksenhakulupajärjestelmää, jonka menettely olisi varsinaiseen muutoksenhakumenettelyyn verrattuna suppeampi, asianosaiskohtainen ja nimeltään jatkokäsittelylupa – terminä ”muutoksenhakulupa” nähtiin muutoksenhakuoikeutta rajaavana, vaikka se ei sitä olisikaan. (KM 2008:3, 60)

Soveltamisalaksi ehdotettiin rikos- ja riita-asioita, jotka käsittivät vuonna 2007 kaikkiaan 92,7 % koko asamäärästä. Riita-asioissa toimikunta päätyi ehdottamaan 10 000 euroa sovellettavaksi häviön arvorajaksi (hovioikeudessa esitetyn vaatimuksen ja käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen välinen erotus poislukien oikeudenkäyntikulut), jonka alle jatkokäsittelylupa vaadittaisiin. Sitä pidettiin varsin korkeana useimmille asi-

nosaisille, mutta perusteltuna johtuen oikeudenkäyntimaksujen mahdollisuudesta nousta korkeiksi. Näin arvoraja antaisi hovioikeudelle mahdollisuuden arvioida tapausta laadun mukaan, onko valittajankaan edun mukaista asian käsittely hovioikeudessa. (KM 2008:3, 65)

Rikosasioissa toimikunta katsoi, jotta täystutkintaa suppeammalla, kirjallisella jatkokäsittelylupamenettelyllä tulisi olemaan käytännön vaikutuksia oikeudenkäynnin kokonaisuuteen ja hovioikeuksien mahdollisuuteen kohdentaa voimavarojaan tarkoituksenmukaisella tavalla, sen soveltamisala ei saisi olla liian rajoitettu, että järjestelmä itsessään estäisi tavoitellun hyödyn saavuttamisen. Siten rajaaminen pelkkiin sakkotuomioihin ei tavoitellulla tavalla keventäisi hovioikeusmenettelyä, koska sakkotuomioita koskevat valitusasiat olivat suhteellisen pieni osa käsitellyistä valitusasioista - Helsingin hovioikeudessa noin 20 % vuonna 2007. Se päätyi siten ehdottamaan jatkokäsittelyluvan rajaksi vastaajalla kolmen kuukauden vankeusrangaistusta. (KM 2008:3, 69) Sen sijaan syyttäjien ja asianosaisten kohdalla raja olisi ollut rikosnimikkeessä, jossa maksimirangaistus oli enintään kaksi vuotta vankeutta - se oli rikoslaissa yleisin rikoksen tavallisen tekemuodon rangaistusmaksimi esimerkiksi pahoinpitelyssä, törkeässä rattijuopumuksessa ja petoksessa (HE 105/2009, 31). Syyttäjien ja asianosaisten osuus koko valituskannasta oli noin 10 % ja korkeampi raja siten ensisijaisesti periaateratkaisu vastaajan eduksi. (KM 2008:3, 70–71)

Toimikunta ehdotti kolmea luvan myöntämisen perustetta:

- muutosperuste: jos on aihetta epäillä ratkaisun oikeellisuutta, kuitenkin ei jos sen perusteluissa on puutteita jos lopputulos on oikea. Edellyttäisi tapauskohtaista harkintaa ja kolmen jäsenen kokoonpanolla olisi monipuolinen. Valittajan oikeussuojan tarve edellyttää, että kynnyks on matala.
- ennakkotapausperuste: kun laki ei anna selvää vastausta käsiteltävässä asiassa ilmenevään ongelmaan. Kyseessä tulisi olemaan oikeusohje vastaavanlaisten oikeusriitojen varalle koska hovioikeuksien tehtävänä on osaltaan valvoa lainkäytön yhtenäisyyttä ja ohjata laintulkintaa.
- muu painava syy: jos valitusasiassa on kysymys ilmeisen väärästä lain soveltamisesta tai kantelutyypisistä perusteista – Tällöin ei voi aina päätellä, miten virheen korjaaminen vaikuttaisi ratkaisun oikeellisuuden arviointiin. (KM 2008:3, 74–75)

Hovioikeuden harkitessa jatkokäsittelyluvan myöntämistä olisi sen toimikunnan mukaan tutkittava kaikki luvan myöntämiselle säädetyt perusteet. Ratkaisussaan se ei olisi sidottu valittajan esittämiin perusteisiin ja sen olisi viran puolesta arvioitava luvan myöntämistä silloinkin, kun perusteisiin ei ole valituskirjelmässä vedottu – harkinnanvaraa ei siten olisi edellytysten täytyessä (Sutela 2015, 918) Päätöksestä, jossa sitä ei myönnetä, olisi tämä käytävä ilmi. Samalla päätöksestä kävisi ilmi, että ratkaisu koskee luvan myöntämistä koskevaa kysymystä eikä itse valitusasiaa, ja käräjäoikeuden ratkaisu jäisi pysyväksi. (KM 2008:3, 78)

Hakemusasiat toimikunta jätti jatkokäsittelyluvan ulkopuolelle perustellen järjestelmän selkeydellä ja tarkkarajaisuudella. Samoin koska usein hakemusasioissa – muun muassa perheoikeuden alalla – ei ole kysymys taloudellisin perustein arvioitavista eduista tai tällaisten etujen määrittelemineen on hankalaa. Näin konkurssia, yrityssaneerausta ja yksityishenkilön velkajärjestelyä koskevat asiat eivät olisi kuuluneet järjestelmän piiriin eikä sitä ulosottovalituksiin. Muita ulkopuolelle jääviä asiaryhmiä olivat lähestymiskieltoasiat sen rikkomista lukuun ottamatta, sotilasoikeudenkäyntiasiat, sakon muuntorangaistuksen määräämistä sekä liiketoimintakieltoa, lähestymiskieltoa ja lopulta lapsen elatusta koskevat asiat. (KM 2008:3, 72)

3.2 Kannanottoja puolesta ja vastaan

Ehdotus seulontamenettelyn korvaamisesta jatkokäsittelyluvalla sai lähes yksimielisen kannatuksen oikeuslaitoksissa kuin oikeusoppineiden piireissä. Ainoastaan Turun hovioikeus ja Espoon oikeusaputoimisto antoivat vastustavat lausuntonsa. Epäilevät kannanotot kohdistuivat voimavarojen kohdentumiseen epätarkoituksenmukaisella tavalla ja oikeusturvan vaarantumiseen. Ne olisivat ennemmin jatkaneet seulonnan kehittämistä kuin rakentaa ”sudenkuoppia täynnä oleva lupajärjestelmä”. (OM 2009:2, 10–11) Yksi myönteisemmin jatkokäsittelylupa suhtautuneista oli Keskuskauppakamari, joka yhtyi pitkälti muutoksenhakulupatoimikunnan kannanottoihin. Se piti tärkeimpinä oikeudenkäyntikulujen kohtuullisena pysymistä kuin hovioikeusmenettelyn kehittämistä entistä prosessiekonomisempaan suuntaan hyvänä. (Keskuskauppakamari 2008)

Rikos- ja prosessioikeuden professori Frände piti jatkokäsittelylupajärjestelmän rajoitusta koskevia juttuluokkia selvästi seulontaa tehokkaampana niin sanottujen toivotto-

mien juttujen pääkäsittelyiden eliminoimiseksi. Hän kuitenkin epäili käsitteen ”perusteltua aihetta epäillä” muodostavan hyvin tiukan linjan hovioikeuksissa, koska käräjäoikeuden tuomiolla on jo varsin suuri uskottavuusarvo seikkaperäisine arviointeineen. Tästä syystä sangen tiukat vaatimukset ”varteenotettavan epäilyn” hyväksymiselle olisivat olleet hänen mukaan tarpeen. Näin ollen hovioikeudet lähestyivät toiminnaltaan korkeinta oikeutta. Frände olisi jättänyt seulontamenettelyn vielä muutamaksi vuodeksi ja jotta nähtäisi, miten samankaltainen ratkaisu Ruotsissa etenisi. Hän olisi täydentänyt seulontaa jatkokäsittelyluvalla eikä korvannut sitä. (Frände 2009, 60–61)

Riita-asioissa luparajoitus herätti kovasti mielipiteitä oikeusoppineiden parissa. Kantelinen piti ongelmallisena riita-asioiden euromäärään sidottua intressiarvoa. Tähän perustuvat liitännäiskulut - korko, mahdolliset perintäkulut tai asianosaiselle syntyneet selvityskulut ja oikeudenkäyntikulut - eivät vaikuttaneet sen määrittämiseen, vaikka korkovaatimus voi olla tietyissä asioissa hyvinkin korkea. Tätä hän piti ”näennäisenä yksinkertaisuutena” ja ongelmallisena epäkohtana, koska se asetti esimerkiksi toistuvaisuorituksista riidan kohteina olevat intressit epätasa-arvoiseen asemaan. Lisäksi Kantelinen katsoi, ettei järjestelmä ollut aivan tavoitteidensa mukainen, koska siinä oli ”takaportti” – jos olisi epävarmaa, tulisiko asialle myöntää jatkokäsittelylupaa, hovioikeuden tulisi myöntää se. Jos lupajärjestelmä olisi tarkkarajainen, ei hänen mielestään tulisi sellaisia tilanteita. Muutoinkin Kantelinen piti rahamääräistä rajaa keinotekoisena. (Kantelinen 2014; 31, 33–35)

Suomen Asianajajaliitto ei myöskään puoltanut euromääräistä raja-arvoa. Se katsoi sen voivan johtavan keinotekoiseen kanteiden raha-arvon nostoon, jotta luvan edellytykset täyttyisivät. Tämä tosin todettiin marginaaliseksi mahdollisuudeksi, johon asianajajilla itsellään on jo vaatimus puuttua. 10 00 euron raja ei nähty ainoastaan korkeaksi vaan myös epätasa-arvoiseksi - joillekin yksityishenkilöille se on erittäin merkittävä rahamäärä ja vuorostaan varakkaalle yksityishenkilölle sekä vakavaraiselle yritykselle merkitykseltään pieni. (Asianajajaliitto 2008, 3)

Emeritusprofessori Jokela esitti yhden kovimmista lausunnoista riita-asioiden häviöarvoon liittyen. Hänen näkemyksen mukaan lupaedellytysten olisi pitäneet olla yleiset, jolloin kaikki riita-asiat olisivat lupajärjestelmän piirissä. Vaihtoehtoisesti lupatarpeen arviointiperuste olisi tullut olla jokin muu kuin rahamääräinen. Jokela vertaa tätä seulontajärjestelmään, jonka soveltamisala oli yleinen – näin hovioikeudet pystyivät tosi-

asiallisesti keskittämään voimavaransa paremmin. (Jokela 2008, 5) Emeritusproffori Virolainen oli varoisempi ja hän katsoi omassa lausunnossaan, ettei edellytyksiä siirtä yleiseen soveltamisalaan riita-asioissa ollut ennen kuin olisi saatu kokemusta rajatusta järjestelmästä (Virolainen 2008, 8).

Jokela myös esitti, että neljäs lupaperuste olisi pitänyt nimentä muun painavan syyn sijasta ”muuksi perustelluksi syyksi”. Hän perusteli näkemystään sillä, että luvan saamiselle ei tulisi vaatia mitään erityistä tai painavaa syytä, vaan lupa tulisi myöntää aina perustellun aiheen ilmetessä. Vaikka termeillä ei kielellisesti ole suurta eroa, niiden merkitysisältö muuttuu kuitenkin tarkan kieliopillisen arvioinnin perusteella, hänen pelkoon oli määritelmän muuttuminen liian ankaraksi asianosaisen kannalta ja hän ennakoiki korkeimman oikeuden antavan ennakkotapauksia tähän liittyen. (Jokela 2010, 141)

Rikosasioissa neljän kuukauden rajaa pidettiin yleisesti hyvin perusteltuna, josta selvintä kritiikkiä esitti ainoastaan emeritusprofessori Virolainen. Hän perusteli kantaansa Ruotsin mallilla, että vastaajalla tulisi aina olla oikeus saattaa asia muutoksenhakutuomioistuimeen, kun hänet on tuomittu käräjäoikeudessa sakkoa ankarampaan rangaistukseen (Virolainen 2008, 10).

Enemmän lausuntoja herättivät vastaajan ja syyttäjän eriävät valitusoikeudet. Niin emeritusprofessorit Virolainen, Jokela ja eduskunnanoikeusasiamies esittivät kritiikkinsä. Ristiriitatilanne syntyisi, kun vastaaja olisi tuomittu enintään neljäksi kuukaudeksi vankeuteen rikoksesta, jonka säädetty maksimirangaistus olisi enintään kaksi vuotta. Tällöin syyttäjä ei tarvitsisi jatkokäsittelylupaa, mutta sitä edellytettäisiin vastaajalta. Erityisesti oikeusasiamies painotti ratkaisussa Eoas 30.9.2008 dnro 2221/5/08, että rikosasian vastaajan oikeus saada asia hovioikeuden täystutkintaan ei lain mukaan saisi olla huonompi kuin syyttäjän vastaava oikeus (niin sanottu equality of arms-periaate). Asianajajaliittokin huomautti tästä erilaisesta kynnyksestä (Asianajajaliitto 2008, 4).

KKO:n lausuntoa juristi Kantelinen piti ”hieman outona” (Kantelinen 2014, 41). Korkein oikeus katsoi, että valitusoikeuksien erot ovat ristiriitaiset, mutta samalla se tulkitse, että aidosti epäselvät asiat ”otettaisiin hovioikeuksissa kokonaisuudessaan tutkittavaksi”, näin esitys oli sen mukaan toteuttamiskelpoinen. Muutoin korkein oikeus myö-

täili hallituksen esityksen linjaa, pitäen muun muassa rahamääräistä arvorajaa tyypillisenä riita-asioiden rajaustapana. (Korkein oikeus 2008, 2) Kantelinen olisi odottanut perustelluimpia kannanottoja ottaen huomioon miten raskaasti monet muut lausunnon antaneet tahot olivat asiaan suhtautuneet. (Kantelinen 2014, 41)

3.3 Muotoutuminen ja voimaantulo

Hallitus esityksessään (HE 105/2009) myötäili pitkälti muutoksenhakutoimikunnan esittämää kantaa. Sekin totesi seulonnan epäonnistuneeksi ja ehdotti jatkokäsittelylupaa toimikunnan esityksen pohjalta. 10 000 euron arvoraja riita-asioissa pysyi, sillä riita-asiat nähtiin tyypillisesti sellaisiksi asioiksi, joissa luvan myöntämisen edellytykset, varsinkin epäilyt käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuudesta, täyttyisivät usein. Hallitus samalla jo huomioi että olisi olemassa järjestelmiä, joissa kaikki riita-asiat kuuluvat muutoksenhakulupatyypin luvan piiriin. Ruotsi nostettiin esimerkiksi, mutta samaa ei kannatettu tähän maahan. (HE 105/2009, 27)

Sen sijaan rikosasioissa hallitus nosti luvan tarpeen rajaksi neljä kuukautta vankeutta. Tämä perustui hovioikeuksilta saatuun palautteeseen, ne pitivät kolmea kuukautta liian alhaisena johtuen että yleisimmissä asioissa – törkeissä rattijuopumuksissa muun muassa – yleisin tuomio oli neljä kuukautta. Tarkoituksenmukaiseksi ei nähty, että järjestelmää sovellettaisiin vain vähäisessä määrässä rikoksia. Lausunnot kuitenkin poikkesivat, esimerkiksi Helsingin hovioikeudessa olisi ollut valmius korottaa raja jopa kuuten kuukauteen vankeutta (OM 2009:2, 24). Selkeysvaatimuksen vuoksi se ehdotti lisäksi, ettei rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa otettaisi huomioon muita seuraamuksia, kuten vankeusrangaistuksen ohessa tuomittua sakkoa. (HE 105/2009, 30–31)

Hallitus myös esitti neljännen perusteen luvulle, tarkistusperusteen:

- jos käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei olisi mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä - käräjäoikeuden ratkaisun puutteellisten tai epäselvien perusteluiden vuoksi voi syntyä tilanne, jolloin ei voidakkaan muutosperusteella arvioida ratkaisun lopputulosta. Koska lupakynnys on tarkoitettu alhaiseksi, lupa olisi tällaisessa tilanteessa myönnettävä. (HE 105/2009, 33)

Lopuksi esitys korosti kielteisen lupapäätöksen roolia prosessiratkaisuna – hovioikeus ei tutkisi valitusasiaa, vaan valituskirjelmän ja onko perusteltua aihetta käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden epäilyyn oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Näin ollen se ei korvaa, vaan jättää voimaan käräjäoikeuden ratkaisun. Kielteisestä lupapäätöksestä voisi tavanomaisesti hakea valituslupaa korkeimmalta oikeudelta ja jos korkein oikeus päätyisi siihen, että jatkokäsittelylupa olisi pitänyt myöntää, palaisi asia hovioikeuden käsittelyyn. (HE 105/2009, 36–37)

Lakivaliokunta puolsi hyvin pitkälle hallituksen esitystä. Eritoten se korosti EIT:n Suomelle langettavia tuomioita oikeudenkäyntien viivästyisestä. Kuitenkin suuri osa valiokunnan vasemmistopuolueiden jäsenistä piti rikosasioissa vaadittavaa 4 kuukauden vankeusrangaistusta liian ankarana rajana ehdottomien tuomioiden osalta. He katsoivat, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen muutoksenhakuoikeuden turvaamisen osissa tehty ero vähäisten ja vakavampien rikosten välillä tarkoitti eroa ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä. He jättivät vastalauseen, jossa jatkokäsittelylupaa ei olisi tarvinnut ehdottomaan vankeuteen tuomittu vastaaja ja luvan raja olisi ollut 4 kuukautta ehdollista. (LaVM 4/2010, 12)

Lakivaliokunnan kannanoton jälkeen eduskunta hyväksyi lakimuutoksen ja uusi laki määrättiin astumaan voimaan 1.1.2011. Lain voimaantulosäännöksen (24.6.2010/650) mukaisesti uudistunutta lakia ryhdyttiin soveltamaan riita-, rikos- ja hakemusasioihin, jos muutoksenhaun kohteena oleva ratkaisu oli käräjäoikeudessa annettu tai julistettu lain voimaantulon jälkeen. Näin seulontamenettely siirtyi hovioikeuksissa oikeushistoriaan ja jatkokäsittelylupa tuli muutoksenhaun perustaksi. (Kantelin 2014, 27)

4 Nopeat järjestelmän muutospaineet

4.1 Lupajärjestelmän alkuvaiheet

Jatkokäsittelylupa valmistauduttiin perusteellisesti ja pidemmän aikaa. Siitä keskusteltiin niin hovioikeuksien yhteisillä työmenetelmäpäivillä ja lain soveltamista koskevia selvityksiä ja muistioita jaettiin hovioikeuksien kesken. Helsingin hovioikeudessa lainkäytön järjestelyjä muutettiin niin, että syntyisi yhtenäiset käytännöt hovioikeuden sisällä. (Sutela 2012; 57, 916) Aluksi järjestelmän soveltamisessa oli niistä huolimatta suuria eroja. Tiettyjä soveltamiskysymyksiä kuin tulkintaeroa ilmeni joissain määrin, mutta merkittävin oli lupaprosenttien huomattavat erot hovioikeuksien välillä. Vähemmän kuormitetuissa hovioikeuksissa jatkokäsittelylupia myönnettiin huomattavasti useammin, kun itäisen Suomen hovioikeuksissa noin kaksi kolmannesta jatkokäsittelylupa-asioista oli myönteisiä, jäi vuorostaan Helsingissä vastaava osuus selvästi alle puolen. (Sutela 2015, 916; Salli 2012, 58–59)

Myös hovioikeuspiirien sisällä vaihtelu hylätyissä jatkokäsittelylupa-asioissa kärjaoikeuskohtaisesti oli suurta. Helsingin hovioikeudessa Tuusulan kärjaoikeuden ratkaisuihin liittyneitä kielteisiä jatkokäsittelylupahakemusratkaisuja oli noin 34 prosenttia kaikista ratkaisuista, mutta vuorostaan Helsingin kärjaoikeuden ratkaisuja koskeneita lupahakemuksia hylkääviä ratkaisuja oli 23 prosenttia. Pienimmät erot olivat Kouvolan ja Rovaniemen hovioikeuspiireissä. (Sutela 2015, 920) Tähän oli selittäväksi tekijäksi ehdotettu lisääntynyttä kirjallisen menettelyn käyttöä kärjaoikeusvaiheessa, sillä sen soveltaminen vähentää muutoksenhakualttiutta. Kirjallinen menettely on ollut laajemmin käytössä pienemmällä paikkakunnilla, kun taas pääkaupunkiseudulla sitä ei sovellettu merkittävässä laajuudessa. Myös itse kärjaoikeuksien taso saattaa olla selittävä vertailtaessa myönnettyjen lupien määrää, koska laadukas alioikeusmenettely vähentää tarvetta myöntää jatkokäsittelylupaa. (Salli 2012, 59)

Sen sijaan erot jatkokäsittelylupahakemukset hylkäävien ratkaisujen osuuksissa eri rikosnimikkeiden välillä olivat keskimäärin melko pienet. Esimerkiksi pahoinpitelyjä koskeneita jatkokäsittelylupahakemuksia hylkääviä ratkaisuja oli vuosina 2011–2013 keskimäärin noin 28 prosenttia kaikista pahoinpitelyjä koskeneista hovioikeusratkaisuksista. Sen sijaan yksittäisiä rikosnimikkeitä vertailtaessa hovioikeuksien välillä oli

silmiinpistäviä eroja. Aiemmin mainituissa pahoinpitelyjä koskeneita jatkokäsittelylupahakemuksia hylkääviä ratkaisuja oli Helsingin hovioikeudessa 38 prosenttia kaikista ratkaisuista, mutta Itä-Suomen hovioikeudessa vastaavasti vain 20 prosenttia. (Sutela 2015, 922)

Heti ensimmäisten olemassaolonsa kuukausien aikana vuonna 2011 jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamiseen liittyviä valituslupahakemuksia saapui korkeimpaan oikeuteen runsaat sata, joista valitusluvat myönnettiin vajaalle kymmenelle. Lupajärjestelmää arvostellut emeritusprofessori Jyrki Virolainen totesi jopa 29.5.2013 blogissaan, että ”korkein oikeus tuntuu myöntävän jatkokäsittelylupaa koskevia valituslupia ja antavan asiaa koskevia ennakkopäätöksiä niin tiuhaa tahtia, ettei perässä tahdo oikein pysyä!” (Kantelinen 2014, 83) Koko järjestelmään liittyviä ennakkopäätöksiä korkein oikeus antoi 29.2.2012–2.6.2015 välisenä aikana 25 kappaletta, joista 20 koski rikosasioita. Ne kaikki liittyivät kielteisiin luparatkaisuja, koska myönteiseen lupapäätökseen ei saa hakea muutosta. (Sutela 2015, 917)

Kantelinen myönsi epäilyksensä siitä, hovioikeudet eivät tulisi käyttämään lupaedellytyksien arvioinnissa muuta kuin valitusta ja käräjäoikeuden ratkaisua, vääräksi. Mitä korkeimman oikeuden ratkaisuihin on laajasti käsitelty hovioikeuksissa tapahtunutta menettelyä jatkokäsittelylupaa arvioitaessa, on selvinnyt osan hovioikeuksista perehtyneen käsiteltävän asian lupaperusteiden arvioimiseen hyvinkin perusteellisesti. Sen sijaan KKO linjasi, että hovioikeudet olivat alkuun nostaneet jatkokäsittelyluvan myöntämisen perusteet rikosasioissa korkeammalle mitä lainsäätäjällä oli tarkoittanut. Kantelinen kysyykin, olisiko osassa hovioikeuksia lain tavoitteena ollut säästöjen tekeminen ja voimavarojen kohdentaminen otettu liian vakavasti. Toisaalta kaikki nämä ennakkopäätökset koskivat lähes poikkeuksetta vuotta 2011, jolloin hovioikeuksilla ei ole ollut käytössä korkeimman oikeuden tulkintaohjeita eikä prejuridikaattiratkaisuja. (Kantelinen 2014, 84–85)

Korkein oikeus on lisäksi todennut, että jatkokäsittelyluvan perusteena olevan muutosedellytyksen olemassaolo joudutaan arvioimaan tapauskohtaisesti. Tässä merkittävä ennakkoratkaisu on KKO 2012:26, tapauksessa A oli tallettanut pankin konttorissa tililleen käteistä rahaa 4450 euroa. Pankkivirkailijan laskentavirheen takia tulle tulikin talletettua 8550 euroa, ja myöhemmin pankki nosti oma-aloitteisesti 4100 euroa pois. Kä-

räjäoikeus piti pankin kirjallista ja suullista näyttöä laskuvirheen tapahtumisesta johdonmukaisena, että uskottavana hyläten A:n kanteen. Hovioikeus ei myöntänyt asiassa jatkokäsittelylupaa, vaikka A vaati näytön uudelleen arviointia. Korkein oikeus totesi kärjäoikeuden perusteluiden ja johtopäätösten esitetystä näytöstä olleen hyvin seikka-peräiset eikä A:n valituksen perusteella ollut aihetta epäillä sen oikeellisuutta. Ennakkopäätös siten osoittaa, ettei ylimalkaisen näytön arvioinnin riitautuksen tule johtaa uuteen täysimittaiseen käsittelyyn hovioikeudessa. Kärjäoikeuden perusteluiden yksityiskoh- taisuus sekä millä valittaja on riitauttanut näytön arvioinnin oikeellisuuden vaikuttavat voimakkaasti muutosperusteen harkintaan. (Korhonen & Saranpää 2015, 389–390)

KKOn päätösten valossa seulontamenettelyä koskeneet ongelmat eivät näyttäneet tois- tuneen kokonaisuutena arvioiden (Sutela 2015, 917). Sen ei muun muassa tarvinnut ker- taakaan ratkaisuisaan arvioida kysymystä riita-asian soveltamisalasta, joka oli herättä- nyt runsaasti epäilyksiä ja arvostelua. Kantelinen päättelikin, että järjestelmä on sitten- kin ollut riita-asioiden osalta riittävän yksiselitteinen, koska siihen ei ole jouduttu otta- maan kantaa. Kantelinen on tosin kriittinen, vasta korkeimman oikeuden ”jatkettua lain- säätäjän työtä”, oli hänen mielestään jatkokäsittelylupamenetelmä saavuttanut suhteelli- sen onnistuneen tason. (Kantelinen 2014; 83–84, 86)

Jatkokäsittelylupajärjestelmä ei näyttänyt vaikuttaneen muutettujen ratkaisujen osuuteen juuri lainkaan. Lupamenettelyn kautta täystutkintaan menneiden valitusten muutospro- sentti - 20–30 % - katsottiin osoittavan, että lupakynnys on asettautunut alhaiselle tasol- le lainsäätäjän tavoitteiden mukaisesti. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan vuosina 2009–2010 Helsingin ja Itä-Suomen hovioikeudessa yli kolmannes kaikista rikoksia koskeneista ratkaisuista pysyi muuttumattomana. Vuoden 2011 jälkeen hovioikeuksien käsiteltävänä olleista asioista (kun jatkokäsittelylupa myönnetty) pysyi muut- tumattomina Helsingissä, Vaasassa ja Rovaniemellä jopa suhteellisesti useampi tapaus (1–5 % enemmän) kuin ennen lupajärjestelmän olemassaoloa. Itä-Suomen ja Kouvolan hovioikeuksissa muuttumattomina pysyneiden osuus puolestaan laski, eli muutos on ollut lupajärjestelmän näkökulmasta positiivinen. Sutela arvelee, ettei kaikissa hovioi- keuksissa kenties osattu arvioida täysin oikein luvan tarvetta, sillä jos jatkokäsittelylupa olisi myönnetty vain sitä oikeasti tarvitsevilla asioilla, olisi muuttumattomina pysynei- den ratkaisujen määrä oletettavasti laskenut. (Sutela 2015, 922)

Hovioikeudet katsoivat uuden järjestelmän toimineen hyvin. Helsingin hovioikeuden presidentti Könkkölän mukaan resursseja tosiasiallisesti vapautui, sillä vähimmillään konkreettinen tuomarien välinen lupaharkinta kesti noin 10 minuuttia. Suurin vaikutus oli ”vakiotyypisissä rikosasioissa” kuten pahoinpitelyissä ja rattijuopumuksissa, joissa lupaa ei useimmiten myönnetty. Kyseisissä nimikkeissä vaikuttavat muun muassa korostetun yhtenäisen rangaistuskäytäntö eikä näyttökysymykset ole niiden keskiössä. Näissä asioissa Könkkölän mielestä ammattitaitoinen tuomari näkee jo varhaisessa vaiheessa, onko jatkokäsittelylupa tarpeen. Riita-asioissa se ei ollut niin merkityksellinen johtuen rahalliseen saatavaan rajoittuneesta vaatimuksestaan ja koska riita-asiat ovat luonteeltaan erityyneempiä. Tärkeintä kuitenkin oli, että seulonnan ongelmista päästiin ”kertaheitolla eroon”. (Salli 2012; 57–58, 60)

4.2 Soveltamisalan laajentaminen käsittelyyn

Rajaamalla jatkokäsittelyluvan soveltamisala ei-harkinnanvaraisiin perusteisiin – rahalliseen arvomäärään ja rangaistuksen keston - tavoiteltiin järjestelmän selkeyttä, johon pyrittiin kirjaamalla lupaedellytykset lakiin ja velvoittamalla hovioikeudet tutkimaan ne kaikki viran puolesta. Selkeysvaatimuksen korostaminen osoitti, että seulonnamenetelmän valuvat pyrittiin välttämään. (Koulu 2017, 237) Täsmälliset, joskin monimutkaiset säännökset loivat ennustetavuutta ja estivät seulonnan ylilyönnit (Salli 2012, 59). Lopuspensa kuitenkin todettiin yleisesti tarpeelliseksi soveltamiskäytäntöjen tarkempaa selvittämistä, jotta perusteetonta epäyhtenäisyyttä vältettäisiin jatkossa (Sutela 2015, 917).

Jatkokäsittelylupaa lähdettiin laajentamaan jo seuraavana vuonna sen voimaantulosta. Tähän vaikutti voimakkaasti Kataisen hallitusohjelman tavoite oikeudenkäyntien kokonaiskeston lyhentämisestä ja oikeusturvan parantamisesta. Oikeusministeriö asettikin 1.6.2013 neuvottelukunnan valmistelemaan pitkän aikavälin oikeusturvaohjelmaa sekä sopeuttamisohjelmaa vuosille 2013–2016. Neuvottelukunta luovutti ehdotuksensa helmikuussa 2014. Lyhyen aikavälin toimenpiteenä se ehdotti jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista niin, että sen soveltamisalana olisi jatkossa kaikki yleiset riita- ja hakemusasiat sekä rikosasiat, joissa vastaajaa ei olisi tuomittu kahdeksaa kuukautta vankeutta ankarampaan rangaistukseen. (OM 18/2014, 8) Huomattava on, että myöntämisperusteisiin ei ehdotettu tehtävän eikä siten tehtykään muutoksia (Janz 2016, 1148).

Lupajärjestelmän laajentamista perusteltiin valtion heikentyneellä taloustilanteella - oikeusturva, kuten monet muut valtion tuottamat keskeiset palvelut, olisi toteutettava aiempaa niukemmilla resursseilla. Hyvin toimineeksi havaitun jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentaminen olisi neuvottelukunnan mukaan vähäisin lainsäädäntömuutoksin toteutettavissa. Se olisi myös keino, jolla voitaisiin nopealla aikataululla kehittää, tehostaa ja tarkoituksenmukaistaa oikeudenhoitoa oikeusturvaa heikentämättä. (OM 10/2014, 31)

Selkeä järjestelmä oli keskeisin tavoite. Neuvottelukunta halusi varmistaa, ettei hovioikeuksien resursseja käytettäisi enemmässä määrin arviointiin, kuuluisiko yksittäinen valitus järjestelmän soveltamisalan piiriin vai ei. Samalla epätasa-arvoisuus rahalliseen intressiin perustuvassa luparajassa myönnettiin, sillä sen suhteellinen merkitys vaihtelee asianosaisen varallisuustilanteen mukaan. Se katsoi syntyneen eritoten riita-asioissa tulkintaongelmia. Poikkeussäännöksiä vähentäminen todettiin myös tärkeäksi. (OM 10/2014, 27–29)

Aiemmin jatkokäsittelyluvan ulkopuolelle jääneet asiat – mukaan lukien ulosotto, sakon muuntorangaistus, sotilasasiat ja lapsen huolto – otettiin nyt mukaan soveltamisalaan. Neuvottelukunta katsoi niiden olevan useimmiten selkeitä ja sopivan hyvin järjestelmän alle. Lapsiasioissa vuorostaan nähtiin tärkeimmäksi lapsen etu, käräjäoikeuksien ratkaisemat huoltoriidat nähtiin useimmiten hyvin perustelluiksi ja pidettiin lapsen edun mukaisena, ettei oikeudenkäynti pitkittyisi toistamalla prosessi hovioikeudessa. Tämä kohutuullisessa ajassa päättyvä huoltoriita nähtiin tärkeimmäksi lapsen kannalta mitä vanhempien edun. (OM 10/2014, 32)

Rikosasioiden kohdalla korostettiin, ettei lupajärjestelmä ollut vaikuttanut hovioikeuksien muuttamisen ratkaisujen suhteelliseen määrään. Järjestelmä ei siten ollut heikentänyt kansalaisten oikeusturvaa eikä siten ollut aihetta olettaa, että sen laajentaminen kielteisesti vaikuttaisi oikeusturvan toteutumiseen jatkossakaan - selkeät, velvoittavat lupaperusteet ja matala lupakynnys takaisivat asianosaisille oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin. Kahdeksaan kuukauteen vankeutta uuden lupajärjestelmän rajana neuvottelukunta päätyi sillä, että se on samalla maksimituomio yhdyskuntapalveluun tuomitsemiseksi – toisin sanoen luparajan heijastaisi rangaistuksen ankaruutta myös osana rikosoikeusjärjestelmää, ollen siten johdonmukainen. (OM 10/2014, 34–35)

Eritoten neuvottelukunta puuttui vallitsevaan epäsuhtaan vastaajan ja syyttäjän valitus-oikeuksissa, heikompaan vastaajan oikeutta ei tulisi hyväksyä. Se päätyikin ehdottamaan, että syyttäjä tarvitsisi aina luvan hakiessaan rikosasiassa muutosta. Tämä oli jälleen periaatteellinen ratkaisu, sillä syyttäjien osuus muutosvaatimuksista oli vähäinen. Samalla aiemmin järjestelmän ulkopuolelle jääneet rikosoikeudelliset ja menettämiseuraamukset (ajo-, liiketoiminta-, metsästyskiellot jne.) liitettiin sen piiriin selkeyden parantamiseksi. (OM 10/2014; 35–36, 39)

4.3 Lausuntoja ja hioutuminen

Lupajärjestelmän laajentaminen yleiseksi riita- ja hakemusasioissa herätti eniten myönteistä suhtautumista. Se nähtiin niin yksinkertaistavan järjestelmää kuin samalla parantavan oikeusturvaa, kun muutoksenhaun tarvetta ei ratkaistaisi rahallisen intressin pohjalta. Hakemusasioiden siirtoa luvan piiriin puolsivat muun muassa kyseisten asioiden juridinen selkeys ja tarve lopullisen ratkaisun nopeaan saamiseen. (OM 18/2014, 19–20) Ainoastaan valtioneuvoston oikeuskansleri suhtautui kielteisemmin lausunnossaan OKA 22.4.2014 dnro OKV/11/20/2014, hänen mukaansa laajennus sen hetkiseen järjestelmään olisi niin huomattava, ettei muutosta voisi pitää perusteltuna yksinomaan selkeyden ja tarkkarajaisuuden nimissä.

Lapsiasiat sen sijaan jakoivat mielipiteitä. Useimmat oikeuslaitokset ja Tuomariliitto pitivät kannatettavana lapsen huoltoa, asumista ja elatusta koskevien asioiden sisällyttämisen lupajärjestelmään. Kannanottoja yhdistivät ajatukset lapsen edun toteutumista päämääränä ja lupapiirin laajentuminen nähtiin mahdollistavan asianosaisten suuremman halukkuuden asiantuntija-avusteiseen sovitteluun kuin tuomioistuinmenettelyyn. Asianajajaliitto olisi jättänyt ne ulkopuolelle niiden eirtyisen suuren merkitysluonteen vuoksi. Turun hovioikeus ja emeritus professori Jokela korotivat, että lapsiasiat ovat erittäin henkilöityneitä ja oikeusturvan kokemisen kannalta korostuneita, jolloin oikeustäystutkintaan ja perusteltuun ratkaisuun myös toisessa asteessa voi olla välttämätön. (OM 18/2014, 20–21)

Rikosasioissa lupapiirin laajentaminen enintään kahdeksaa kuukautta vankeutta ja luvan vaatiminen aina syyttäjän sekä asianosaisten osalta herättivät suuremmalta osalta kannatusta, mutta myös ristiin meneviä kannanottoja. Positiivisimmin suhtautuneista oli valtakunnansyyttäjä, joka katsoi muutoksen edistävän yksinkertaisten rikosasioiden käsitte-

lyä pääosin vain käräjäoikeusvaiheessa. Syyttäjien työpanoksen parantamisen lisäksi tämän katsottiin parantavan myös valitusten laatua ja siten rikosprosessin sujuvuutta. (Valtakunnansyyttäjävirsto 2014, 1) Muut syyttäjävirstot olisivat olleet valmiita nostamaan rajaa tai jopa saattamaan kaikki rikosasiat jatkokäsittelyluvan piiriin – huomautusta sai, että etenkin pidempiin vankeusrangaistuksiin tuomittu vastaaja usein valittaa vain saadakseen lykkäystä täytäntöönpanoon. Syyttäjän tarve lupaan aina valittaessa aiheutti vuorostaan varauksellisuutta. (OM 18/2014, 22–23)

Yksi nihkeimmin suhtautuneista oli emeritusprofessori Jokela, joka piti kuuden kuukauden vankeusrangaistusta enemmän perusteltavana ja johdonmukaisempana. Asianajaliitto vuorostaan katsoi, että oheisseuraamukset (ajo-, liiketoimintakiellot jne.) olisi tullut pitää vastaajan puolelta lupapiirin ulkopuolella, koska niillä voi olla asianosaiselle itse tuomiota olennaisesti suurempi merkitys. Liiton mielestä yhdenvertaisen kohtelun mukaisesti syyttäjillä pitäisi olla samat valitusmahdollisuudet mitä vastaajalla. (OM 18/2014, 23–24)

Työmarkkinajärjestöistä SAK muistutti, että oikeusturvan toteutumiseksi kokeneimpien tuomarien tulisi olla uudistuksen jälkeen käräjäoikeuksissa. Koska työelämän riita- ja rikosjutuissa monen käräjätuomarin tietämys on ollut järjestön mielestä puutteellista, todellisten säästöjen ja oikeusturvan toteutuminen jäisivät merkityksettömiksi, ellei käräjäoikeuksiin saataisi kokeneita tuomareita. (SAK 2014, 1) Resurssien siirron tarpeellisuudesta huomautti myös oikeuskansleri lausunnossaan OKA 22.4.2014 dnro OKV/11/20/2014.

Kantelinen ei nähnyt ongelmaa jatkokäsittelyluvan laajentamisesta kaikkia riita-asioita koskevaksi. Hän vertasi seulontaan - joka oli siis soveltamisalaltaan yleinen - eikä sen soveltamisaikana syntynyt suurtakaan keskustelua asianosaisten oikeusturvan heikentämisestä. Hakemusasioiden siirtyminen lupajärjestelmän piiriin ei myöskään tuottaisi ongelmia, sillä jatkokäsittelyn tarve on niissäkin sama kuin riita- ja rikosasioiden kohdalla. Sen sijaan Kantelinen ei olisi lähtenyt nostamaan neljän kuukauden rajaa vastaajan kohdalla, koska hän näki tarpeelliseksi jatkotutkia hovioikeuksien ratkaisukäytäntöä. Hänen mielestään hovioikeudet eivät vielä soveltaneet edellistikään säännöstä riittävän hyvin ja pelkona olisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksien sivuuttaminen säästöperusteilla. (Kantelinen 2014, 86–88)

Lakivaliokunta piti ehdotettua järjestelmämuutosta oikeuspoliittisesti kannatettavana, vaikka järjestelmä oli ollut käytössä vasta neljättä vuotta. Kysymykseen ehdottomien vankeustuomioiden poissulkemisesta luvan piiristä se katsoi, ettei ehdollisen ja ehdottoman vankeuden asettaminen eri asemaan olisi yhteensopiva rangaistuslajin valinnassa noudatettavien periaatteiden kanssa - rangaistuslajin valinnassa otetaan huomioon hyvin moninaisia tekijöitä, ja kyseessä on muustakin kuin rikoksen vähäisyydestä tai vakavuudesta. Soveltamisalan rajaaminen ehdollisiin rangaistuksiin ei välttämättä johtaisi järjestelmän soveltamisen kannalta järkevään lopputulokseen, vaan se voisi rajata järjestelmän ulkopuolelle juuri ne valitukset, joihin sitä on tarkoituksenmukaisinta soveltaa. (LaVM 24/2014, 3)

Selkeyden vuoksi lakivaliokunta katsoi perustelluksi muuttaa syyttäjän ja asianosaisen valitusoikeuksia niin, että ne vastaisivat vastaajan valitusoikeutta – kun vastaajalta ei edellytettäisi jatkokäsittelylupaa, ei syyttäjältäkään eikä asianosaiselta sitä vaadittaisi. (LaVM 41/2014, 3) Lupajärjestelmää laajennettiin lakivaliokunnan ehdottamin tavoin 1.10.2015 alkaen. Kuitenkin jos muutoksenhaun kohteena oleva ratkaisu on käräjäoikeudessa annettu tai julistettu ennen tätä päivää, niin jatkokäsittelylupaan sovelletaan aikaisemmin voimassa ollutta säädöstä. (Jokela 2015, 651)

5 Jatkokäsittelylupa nyt

5.1 Kokonaiskuva lupajärjestelmästä

Jatkokäsittelyluvan on katsottu toimineen hyvin ja omalta osaltaan korostaneen hovioikeuden tehtävää eritoten muutoksenhakutuomioistuimena. Siitä on tullut muutoksenhaun pääsääntö, kun laajetessaan sen piirissä olevien asioiden määrä nousi noin 37 prosentista 80-90 prosenttiin hovioikeuksissa käsiteltävissä asioissa. (Koulu 2017, 239) (Jokela 2015, 651) Oikeudenkäynnin painopiste on tavoitellusti käräjäoikeuksissa ja hovioikeus toimii nykyistä selkeämmin käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta tarkastavana oikeusasteena, eikä sen käsittelyn uusijana. (Helsingin seudun kauppakamari, 2016; Koulu 2017, 247) Samalla on esitetty, ettei oikeudenmukainen oikeudenkäynti ei ole ”suoranaisessa vaarassa” ja taloudellisten resurssien oikein suuntaaminen on ollut mielekästä. (Janz 2016, 1168)

Jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentaminen oli sekä periaatteellisesti että käytännön kannalta merkittävä uudistus. Taulukkoon 1 olen koonnut jatkokäsittelylupasäännöksen soveltamislukuja ennen ja jälkeen muutoksen:

Taulukko 1: Sovelletut jatkokäsittelylupa-asiat 2014 ja 2016

	Sovelletut asiat	Osuus kaikista ratkaisuista %	Lupa evätty	Eväys %
2014 (Jokela 2015, 651)	3555	36	1823	51
2016 (OM 19/2017, 5)	5538	58	2964	54

Tehtyjen muutoksien vaikutus on nähty hovioikeuksissa myönteisinä ja lasku suurista asia- ja pääkäsittelymääristä on ollut toivottu. Näin niiden työtilanne on kohtalaisen hyvin hallinnassa, kun saapuvissa asioissa on aikaisempaa vähemmän sellaisia muutoksenhakemuksia, joilla ei ole todellista menestymisen mahdollisuutta. (Itä-Suomen hovioikeus 2016, 4) Lupajärjestelmän on olennaisesti nähty tehostavan ja tarkoituksenmukaistavan hovioikeusmenettelyä estäen oikeudenkäyntien tarpeetonta pitkittymistä ja siitä johtuvia kustannuksia (Korhonen & Saranpää 2015, 385; Sutela 2015, 923).

Asiassa päädytään usein kielteiseen luparatkaisuun, ellei valituksessa yksilöidä sellaisia näytön arviointiin liittyviä asioita, joiden johdosta aihe epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta nousisi esiin. Näin tuomioistuintoiminnan painotus kohdistuu yhä enemmän käräjäoikeuden laadukkaan prosessin varaan, niiden perusteluiden merkitys korostuu, sillä puutteellisina ne johtavat usein jonkin lupaperusteen täyttymiseen. (Koulu 2017, 247)

On kuitenkin huomautettava painokkaastikin, että huolimatta jatkokäsittelyluvasta ja sen laajentamisesta, *ei muodollisjuridisesti valitusoikeutta ole kavennettu*, vaan ainoastaan hovioikeustutkinnan laajuus ja sisältö ovat muuttuneet lakiuudistusten soveltamisalaan liittyvissä valituksissa (Salli 2012, 18). Tämän johdosta perustuslakivaliokunta on katsonut uudistetunkin menettelyn täyttävän oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset, koska muutoksenhakuoikeus on edelleen rajoittamaton (PeVL 59/2014 ,4). Se ei ole merkinnyt lainkäytön laadullista heikkenemistä, koska käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus todellakin saatetaan hovioikeuden tutkintaan. (Korhonen & Saranpää 2015, 385; Sutela 2015, 919) Nykyisen hovioikeusmenettelyn katsotaankin vastaavan yleisesti ihmisoikeussopimuksien vaatimuksia (Jokela 2015, 345).

Jatkokäsittelylupajärjestelmä on soveltamisalaltaan Sutelan mukaan katsottu laissa määritellyksi riittävän täsmällisesti, että tarkkarajaisesti sekä luvan myöntämisedellytykset on lueteltu tyhjentävästi, koska luvan tarpeellisuus tai kielteinen lupapäätös ei saisi tulla valittajalle yllätyksenä – tämän tulisi olla kykenevä ennakoimaan, missä tilanteissa valituksen käsittelyn päättymisen lupaharkintaan olisi mahdollinen (Sutela 2015, 919). Kaiken kaikkiaan hovioikeudella on lopullinen ja varsin laaja tosiasiallinen valta päättää lupakysymyksen kohtalosta, sillä se ei ole sidottu valittajan esittämiin perusteisiin vaan lakiin (Salli 2012, 19). Lupakäytäntö on vuoden 2013 jälkeen yhdenmukaistunut eikä oikeusturvaongelmia ole ilmennyt. Se, että muuttumattomien tapausten suhteellinen määrä ei ole muuttunut, Sutelan mukaan osoittaa, että käräjäoikeuksien virheelliset lopputulokset ovat ohjautuneet jatkokäsittelyyn hyvin (Sutela 2015, 923).

Koska jatkokäsittelyluparatkaisu ei ole hovioikeuden asiaratkaisu, sen ei tule täydentää käräjäoikeuden näytön perusteluja ratkaisussaan (Korhonen & Saranpää 2015, 388). Koska oikeudelliset kysymykset valmistellaan samalla tavalla jatkokäsittelylupa-asiassa kuin asiaratkaisun esittelyssä, tuo järjestelmä hovioikeuksille työnsäästöä siitä, ettei

pääkäsittelyä tarvitse toimittaa. (Korhonen & Saranpää 2015, 392) Säästö on erityisesti syntynyt rikosasioiden osalla (Sutela 2015, 923). Samalla muutos on pakottanut hovioikeudet siirtymään etupainotteiseen valmisteluun, valmistelemaan aiempaa enemmän valituksia, joissa on riitautettu käräjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuus (Korhonen & Saranpää 2015, 387).

Myöntämisperusteissa olevan painavan syyn tulkinnassa on korostunut lupaharkinnan inhimillinen puoli. Siitä ei ole annettu kovinkaan montaa ennakkoratkaisua, mikä johtuu lupaperusteen poikkeusluonteesta. Oikeuskäytännössä painavaa syytä on sovellettu menettelyvirheeseen, minkä lisäksi se mahdollistaa asian henkilökohtaisen luonteen huomioimisen. Loppujen lopuksi se on mahdollistaa hovioikeudelle laaja liikkumavara lupaharkinnassa. (Koulu 2017, 246–247) Merkittävä ennakkotapaus on kuitenkin KKO 2012:33, jossa poliisimies A oli tuomittu käräjäoikeudessa törkeästä rattijuopumuksesta. Hovioikeus ei myöntänyt jatkokäsittelylupaa vedotun painavan syyn perusteella, että ratkaisulla olisi huomattava merkitys A:n poliisina toimimisen kannalta. Korkein oikeus katsoi, että vaikka A:n vetoama seikka piti paikkansa, niin A:lle ei ole voinut olla odotamatonta, että törkeällä rattijuopumuksella rikoksena on haitallinen vaikutus usean ammatin kannalta. A oli myös vedonnut virkaseuraamukseen vasta korkeimmassa oikeudessa. Näin korkein oikeus on ”sysännyt” vetoamis- ja todistustaakan valittajalle painavan syyn olemassaolosta (Janz 2016, 1153).

Jatkokäsittelylupamenettelyn laajentaminen on Sallin mielestä luonut pohjan kysymykselle, onko uudella järjestelmällä todellisuudessa luotu valituslupamenettely myös valitettaessa käräjäoikeudesta hovioikeuteen, vai toteutuuko muutoksenhakuoikeus tosiasiallisesti sovellettaessa uutta lakia kuten sen kuuluisi. Kun on myös ymmärrettävä KKO:n merkitys silloin, kun hovioikeus ei myönnä asianosaiselle jatkokäsittelylupaa. Kielteisen päätöksen jälkeen asianosainen voi tällöin hakea KKO:lta valituslupaa hovioikeuden jatkokäsittelylupamenettelyssä tekemään prosessuaaliseen päätökseen. Tämän menestyessä KKO useimmiten palauttaa asian hovioikeuteen, jolloin hovioikeus tutkii asian täystutkintaisessa menettelyssään. (Salli 2012, 19)

Ensinnä Salli erottaa, että muutoksenhaku hovioikeuden ratkaisuun käy vain korkeimman oikeuden myöntäessä sille valitusluvan. Se ratkaisee valituslupa-asian itsenäisesti eikä tarvitse perustella luparatkaisuaan. Hovioikeuden on vuorostaan perusteltava kiel-

teinen luparatkaisunsa OK 25:11 §:n mukaisilla fraasiperusteluilla ja tutkittava viran puolesta myöntämisperusteiden mahdollinen olemassaolo. Jatkokäsittelylupamenetelyssä ratkaistaan ainoastaan se, otetaanko asia täysimittaiseen käsittelyyn vai evätäänkö siltä pääsy siihen käräjäoikeuden asiaratkaisun jäädessä voimaan. (Salli 2012, 19)

5.2 Arvioidut vastaan todelliset vaikutukset

Jatkokäsittelyluvan käyttöönottoa edeltäneessä vaikutusarvioinnissa hovioikeudet korostivat, että vaikutukset niiden *resurssien* tarkoituksenmukaiseen kohdentamiseen ja toisaalta vaikutukset niiden *henkilöresurssien* tarpeeseen olisi pidettävä erillään. Hovioikeuksien henkilöstöresurssien tarpeeseen muutoksilla ei uskottu olevan vaikutusta ainakaan lyhyellä aikavälillä, pidemmälläkin niiden arvioitiin jäävän vähäisiksi. (OM 2009:2, 34–35)

Lupajärjestelmän voimassaolon katsotaan olevan omiaan vähentämään valituksia sellaisissa asioissa, joissa lupaperusteita ei ole. Rikoskohtaisesti tarkasteltuna eniten on puuton hovioikeuksiin saapuneiden asioiden lukumäärässä varkauksien osuus, 37 % vuosien 2010 ja 2013 välillä. Tässäkin oli hovikohtauskohtaisia eroja, sillä esimerkiksi Itä-Suomen hovioikeuteen saapui varkausjuttuja saman verran niin vuosina 2013 kuin 2010, mutta Rovaniemen hovioikeuteen saapuneiden varkausjuttujen määrä laski jopa 61 prosenttia. (Sutela 2015, 919)

Muut selvästi saapumismäärissä laskeneet rikosnimikkeet olivat

- Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen, reilun kolmanneksen kokonaispuutos 2010-13. Hovioikeuksien väliset erot olivat kuitenkin suuret, mitä Kouvolan hovioikeuteen asioita saapui vuonna 2013 miltei puolet vähemmän (45 %) mitä vuonna 2010, oli vuorostaan Turun hovioikeudessa niiden määrän kasvu peräti 16 % samalta ajalta.
- Törkeä rattijuopumus, lähes kolmanneksen (32 %) lasku 2010-2013 välillä. Helsingin hovioikeudessa niiden määrä tosin pysyi lähes ennallaan.

Erityisesti siis törkeiden liikenneriikkomusten ja varkauksien osalta hovioikeuksiin saapuneiden asioiden väheneminen katsotaan johtuvan pääasiassa siitä, että jatkokäsittelylupajärjestelmä on pelkällä olemassaolollaan karsinut valituksia asioissa, joissa todellista muutoksenhaun tarvetta ei ole ollut. (Sutela 2015, 919–920)

Muutoksenhakulupatoimikunta kartoitti lupajärjestelmän soveltamisalan vaikutuksia tekemällä tilastollista tutkimusta Helsingin, Turun ja Vaasan hovioikeuksien ratkaisuisista. Otanta ei kuitenkaan ollut laaja, yhteensä 450 riita- ja rikosasiaa per hovioikeus, joten tulokset olivat enintään suuntaa-antavia. Jos lupajärjestelmä olisi koskenut pelkästään sakkoja rikosasioissa, olisi sen kattavuus ollut runsaas 20 % valitusasioista. Jos soveltamisalaa olisi laajennettu 6 kuukauteen vankeutta, olisi se kattanut jo noin 75 prosenttia. Riita-asioissa muutokset olisivat olleet hyvin hovioikeuskohtaisia, 10 000 euron intressiraja soveltamisessa olisi asettanut 93 % Helsingin ja 59 % Turun hovioikeuden riita-asioista luvan piiriin. (KM 2008:3, 93–95)

Muutoksenhakulupatoimikunta myönsi, että esityksen taloudellisten vaikutusten arviointi oli hankalaa. Arviointia vaikeutti osaltaan, ettei hovioikeudet voi määrätä siitä, miten paljon ja minkälaisia asioita niiden ratkaistavaksi saatetaan. Se tekikin karkeita arvioita. Vuonna 2007 hovioikeuksien toimintamenot olivat 35,9 miljoonaa euroa ja henkilöstömäärä oli 527 henkilötyövuotta. Toiminnallinen tuottavuus oli 23 ratkaisua henkilötyövuotta kohti ja kustannukset 2 932 euroa ratkaistua asiaa kohti keskimääräisen käsittelyajan ollessa 7,5 kuukautta. Toimikunnan arvion mukaan noin 25 % valitusasioista olisi sellaisia, joissa jatkokäsittelylupaa ei myönnettäisi. Näin lupamenettely vapauttaisi hovioikeuksien voimavaroja noin 600 – 800 valitusasian verran. Säästyvällä työllä voitaisiin siten nopeuttaa kaikkien asioiden käsittelyaikoja kuin parantaa käsittelyn laatua. (KM 2008:3, 98) Hovioikeudet suhtautuivat arvioon ristiriitaisesti. Vaasan hovioikeus epäili, ettei lupajärjestelmä tulisi ratkaisemaan pitkiin käsittelyaikoihin liittyviä ongelmia. Helsingin hovioikeus vuorostaan korosti, että uudistuksen vaikutuksia tulisi arvioida vasta riittävän soveltamisajan jälkeen. Kouvolan hovioikeus piti toimikunnan arviota lupajärjestelmän vaikutuksista hovioikeuksien resurssitarpeisiin vahvasti liioiteltuina. (OM 2009:2, 34–35)

Lupajärjestelmän laajentamisvaiheessa neuvottelukunta arvioi karkeasti, että noin 20–25 %:ssa riita-asioista tultaisiin tekemään epäävä luparatkaisu. Tämä tarkoitti noin 600–700 epäävää lupapäätöstä vuoden 2012 tietojen pohjalta. Rikosasioissa päädyttiin arvioimaan noin 40 % kielteisiä luparatkaisuja eli noin 2500 päätöstä. Jopa 50 % hakemus- ja ulosottoasioista arvioitiin päättyvän lupamenettelyvaiheeseen. (OM 10/2014, 41) Oikeushuollon uudistamisohjelmassa säästövaikutus arvioitiin merkittäväksi. Alustavasti arvioitiin 10-15 henkilövuoden, toisin ilmaisten miljoonan euron vuosittaisia säästöjä. (OM 16/2013, 29)

Ennen jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista vuonna 2012 hovioikeuksien toimintamenot olivat 41,1 miljoonaa euroa ja henkilöstömäärä oli 497 henkilötyövuotta. Toiminnallinen tuottavuus oli 21 ratkaisua henkilötyövuotta kohti ja kustannukset 4 016 euroa ratkaistua asiaa kohti. Näin ollen toimintamenot olivatkin kasvaneet 14,49 prosenttia, kustannukset per ratkaisu nousua huimat 36,97 prosenttia samalla kun henkilötyövuodet olivat vähentyneet kuusi prosenttia ja toiminnallinen tuottavuus 9,5 % sitten vuoden 2007. Työn tuottavuuden nousu ja asiakohtaisten kustannusten lasku olivatkin lupapiirin laajentamisen tärkeimmät tavoitteet. Jopa kahden miljoonan euron vuosisäästöjä pidettiin mahdollisena säästyneinä pääkäsittelymäärinä kuin oikeusapu- ja tulkkausmenoista kuin todistelu- ja matkakustannuksista. (OM 10/2014, 42–43)

Samalla kun säästöt olisivat johdettavissa vähenevistä pääkäsittelyistä, neuvottelukunta arvioi tämän mahdollistavan noin 30 lisähenkilötyövuoden asteittaisen vähentämisen hovioikeuksista kohdistuen pääasiassa lainkäyttöhenkilöstöön. Tämä nähtiin mahdolliseksi toteuttaa eläköitymisten yhteydessä ilman taloudellisia irtisanomisia. (OM 10/2014, 44)

Lupajärjestelmän laajentaminen näyttäisi siten tuoneen toivotut tulokset taloudellisesti. Vuonna 2016 hovioikeuksien toimintamenot olivat laskeneet 37,7 miljoonaan euroon ja henkilömäärä 440 henkilötyövuoteen. Toiminnallinen tuottavuus oli kasvanut 52 ratkaisuun henkilötyövuotta kohden kustannusten ollessa 1644 euroa per ratkaistu asia. (OM 19/2017, 7) Taulukossa 2 olen kuvannut kehityksen vuosina 2007, 2012 ja 2016.

Taulukko 2: Hovioikeuksien talouslukuja 2007, 2012 ja 2016

	2007 (KM 2008:3, 98)	2012 (OM 10/2014, 42)	2016 (OM 19/2017, 7)	Muutos % 2007-2016
Ratkaistut asiat	12 154	10 228	9552	- 21,6
Toimintamenot milj. euroa	35,9	41,1	37,7	+ 5,0
Hlötyövuodet	527	497	440	- 16,5
Tuottavuus (ratk./hlöt.vuosi)	23	21	52	*
Taloudellisuus (eur./ratk.asia)	2932	4016	1644	*
Kes- kim.käsittelyaika (kk)	7,5	6,0	6,0	- 20,0

(* Tuottavuuden ja taloudellisuuden laskemisessa on vuodesta 2014 lähtien käytetty tapaa, jossa on otettu painokertoimien avulla huomioon eri asiaryhmien välinen työmääräero henkilötöyvuosiin nähden. Näin se ei ole vertailukelpoinen aiempien vuosien lukujen kanssa (OM 19/2017, 7; Itä-Suomen hovioikeus 2016, 18))

5.3 Palautetta ja näkymiä

Oikeudenkäynnin painopisteen siirtäminen alioikeuksiin on ollut yleiseurooppalainen trendi. On korostettu, että oikeusturvan heikkenemisen estämiseksi, edellytyksenä on käräjäoikeuden resursseista ja tasosta huolehtiminen. Tähän ainakin niin lakivaliokunta kuin Helsingin seudun kauppakamari ovat kiinnittäneet huomiota. (LaVM 24/2014, 5; Helsingin seudun kauppakamari, 2016). Asianosaisten oikeus suulliseen pääkäsittelyyn on asetettu pääsäännöksi, mutta Jokela huomauttaa, että pyydetty suullinen käsittely voidaan evätä – jopa niin, ettei menettely enää välttämättä täytäkään lain edellyttämää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusta (Jokela 2015, 345).

Samoin hovioikeuksien aleneva juttukanta on ollut pitkän aikavälin kehityssuunta. Kun 1990-luvun alkuvuosina käsiteltäviä asioita saapui noin 18 000 – 20 000 vuosittain, oli vuonna 2016 saapuneiden määrä 8593. Prosessuaalisten lainsäädäntöuudistusten lisäksi jatkokäsittelyluvalla on ollut oma vaikutuksensa muutoksen taustalla. (Itä-Suomen hovioikeus 2016, 3-4; OM 19/2017, 5) Samalla on korostettu, ettei pelkkä asiamäärien

kehitys ei kerro koko totuutta työmäärästä. Suuntauksena on ollut – jatkokäsittelyluvan soveltamisen laajentamisesta huolimatta - että käsiteltävät asiat vaikeutuvat koko ajan. Ne ovat hankalampia, vaativampia ja työläämpiä kuin ennen, koska niissä on aiempaa enemmän asianosaisia ja syytekohtia. Asioiden istuntokäsittelyt myös kestävät aiempaa pidempään. On myös huomautettu, että koko oikeusministeriön hallinnonalan määrärahat suhteessa sen yhteiskunnalliseen merkitykseen ovat erittäin pienet – 1,7 prosenttia valtion menoista, mikä on vähemmän mitä valtionvelan korkomenot. Huolimatta, että tuomioistuimet toimivat eurooppalaisittain hyvin, on tuomioistuinten henkilökunta osin jo voimavarojensa ääri rajoilla jatkuvasti niukkenevien resurssien takia. (Rovaniemen hovioikeus 2016, 1–2)

Lupa-asian perustelujen jättäminen fraasiperusteluiden tasolle on herättänyt kritisointia. Koska kielteisestä lupapäätöksestä voidaan hakea valituslupaa korkeimmalta oikeudelta, niin on katsottu olevan tarkoituksenmukaista edellyttää yksityiskohtaisempia perusteluja. Perusteluvollisuuden suppeutta on tosin perusteltu, ettei KKO:llakaan ole perusteluvollisuutta valituslupa-asiaa koskevissa päätöksissä. Vertaus on ainakin emeritusprofessori Jokelan mukaan huono korkeimman oikeuden ennakkoratkaisujen antamislouheen vuoksi. Hovioikeus sen sijaan ei ole samassa asemassa, vaan se on ”vasta” toisen asteen tuomioistuin. Salli näkee aiheelliseksi huomauttaa, että myös KKO:n suppeaa perusteluvollisuutta on toisinaan kritisoitu. (Salli 2012, 53)

Jatkokäsittelyluvan soveltamisalan korottaminen tuli kuitenkin paikoin yllätyksinä oikeusaputoimistojen asiakkaille, kun aiemmin itsestään selvältä vaikuttanut hovivaihe ei sitä olekaan. Itä-Suomen yliopiston rikos- ja prosessioikeuden professori Matti Tolvanen arveli, että valitusmahdollisuutta on nyt rajoitettu ”kipurajoille saakka”. Hänen mukaansa valitushalukkuus on ollut selvässä laskussa johtuen, että jatkokäsittelylupahakemuksen kirjoittamiseen on käytännössä palkattava lakimies. (YLE 2016)

Janz puolestaan nostaa huomionarvoiseksi nuorten, alle 18-vuotiaiden rikostentekijöiden aseman. Heidän asemansa on turvattu erityissäädöksillä kiireellisestä esitutkinnasta aina käräjäoikeuden antamaan ratkaisuun asti, mutta ei enää muutoksenhaussa. Janz pitää ”systemaattisesti epä johdonmukaisena” että alle 18-vuotiaan valittajan asema otetaan mahdollisesti huomioon tapauskohtaisesti ainoastaan painava syy-perusteella. Merkittävä osa nuorten rangaistuksista on jatkokäsittelyluvan piirissä lievennetyn rangaistusasteikon mukaan tarkoittaen, että tuomiot ovat alempia mitä tismalleen samoista

rikoksista tuomituilla täysi-ikäisillä. Näin syntyy ristiriita, jolloin nuoren rikoksenteikijän teko voi itse asiassa olla vakavampi mitä täysi-ikäisen tekemänä, mutta nuorelta vaadittaisiin jatkokäsittelylupa mitä täysi-ikäisen vastaajan tapauksessa ei. Janzin mielestä kaikkia alle 18-vuotiaita tulisi kohdella samoin ja siten jatkokäsittelylupa tulisi aina myöntää. (Janz 2016, 1165–1167)

Hovioikeuskohtaiset erot jatkokäsittelylupasäädöksen soveltamisessa ovat pysyneet suhteellisen suurina. Vuonna 2016 Itä-Suomen hovioikeudessa kielteisten jatkokäsittelylupapäätösten osuus kaikista ratkaisuista oli maan korkein 34 % ja alhaisin oli Vaasan hovioikeus 28 % osuudella (OM 19/2017; 11, 13). Samalla käräjäoikeuskohtaisittain jatkokäsittelylupien epäysprosentit ovat olleet hyvin poikkeavat, ääriesimerkkeinä Itä-Suomen hovioikeuspiirin Päijät-Hämeen käräjäoikeudesta tulleiden 38,8 prosentista (Itä-Suomen hovioikeus 2016, 25) Rovaniemen hovioikeuspiirin Ylivieska-Raahen käräjäoikeuden 19,6 prosenttiin (Rovaniemen hovioikeus 2016, 16).

Sutelan mukaan tämä voi olla merkki lupajärjestelmän epätasaisesta toimivuudesta ja epäyhtenäisestä soveltamiskäytännöstä. Samalla hän arvoi laajennetun soveltamisalan lisäävän työtä korkeimmassa oikeudessa, koska siltä on haettu valituslupaa suhteellisesti useammin kielteiseen jatkokäsittelylupapäätökseen kuin täystutkinnassa tehtyyn ratkaisuun. Samalla Sutela ajattelee, että epävarmuus muutoksenhaun lopputuloksesta on omiaan nostamaan muutoksenhaun hakemisesta aiheutuvia kustannuksia eli odotetut kustannukset muutoksenhausta kasvavat odotettuja hyötyjä suuremmiksi. Tämä taas vähentää muutoksenhakuoikeuden käyttöä. (Sutela 2015, 923)

Vuoden 2016 aikana korkeimpaan oikeuteen saapui noin 500 valituslupaa jatkokäsittelylupaan liittyen (OM 19/2017, 1), mikä osoittaa Sutelan arvioin pitäneen. Järjestelmään liittyvien myönnettyjen eikä evättyjen valituslupien määrä ole tiedossa. Suuntaa-antavaa on kuitenkin, että marraskuun puoleenväliin 2017 mennessä oli annettu neljät ennakkoratkaisut (KKO 2017:68, KKO 2017:62, KKO 2017:54 ja KKO 2017:18) Näissä jako riita- ja rikosasioiden välillä on puolet ja puolet. Kaikissa niissä KKO päätyi palauttamaan asian hovioikeuden käsiteltäväksi, kun jatkokäsittelylupa olisi sen mukaan pitänyt myöntää. Määrissä pitää huomoida korkeimman oikeuden keskimääräinen käsittelyaika, 21,5 kuukautta asiaratkaisussa (OM 19/2017, 2) joten viive on hyvin pitkä. Mitä varoista johtopäätöstä voi tehdä, niin luvan alkuvaiheen tiukat tulkintaperusteet näyttävät osittain toistuneen ja korkeimman oikeuden on pitänyt huomauttaa luvan tarkoitetusta alhaisesta kynnyksestä.

Lopuksi voisi miettiä koko järjestelmän pohjaa, mihin aineistoon asiassa tehtävä ratkaisu perustuu. Sallin mukaan, voidaan äärimmillään väittää, että todellinen muutoksenhakuoikeus toteutuu ainoastaan, kun ratkaisun pohjana on kaikki relevantti oikeudenkäyntiaineisto vaatimuksineen ja vastauksineen. Näin ollen lähinnä alioikeuden tuomion tutkimiseen perustuvassa jatkokäsittelylupamenettelyssä muutoksenhakuoikeus ei toteudu täysimääräisenä. Voidaan jopa pohtia, tarvittaisiinko loppujen lopuksi ollenkaan muutoksenhakulupajärjestelmää ensimmäisessä valitusasteessa, sillä nykyisillä, kenties hie-
man eri tavalla muotoilluilla pääkäsittelysäännöksillä kyettäisiin pääsemään asiallisesti lähes samaan lopputulokseen. Järjestelmä pohjaa kuitenkin myös suullisen pääkäsittelyn järjestämisen edellytyksiin. (Salli 2012; 65, 67)

6 Pohdinta ja johtopäätökset

Ollessani harjoittelussa Itä-Suomen hovioikeudessa, tulin kohdanneeksi tämän aiheen lähes päivittäin julkipanon – hovioikeuden ratkaisujen julkistamisen – yhteydessä. Vaiheiden jälkeen päädyin valitsemaan jatkokäsittelyluvan aiheekseni, kun halusin selville taustat moneen kertaan näkemieni fraasiperusteluiden takaa.

Vastauksena esittämäni kysymykseen otsikossa - perustuslakivaliokunnan lausunnosta lainattuna - voin todeta, että henkinen ilmapiiri on muuttunut todella paljon kahdessa-kymmenessä vuodessa. Hovioikeusuudistuksen alkuvaiheissa ei muutoksenhakuoikeuden rajaamiseen oltu totuttu – lähes puhtaan kirjallisen menettelyn ansiosta siihen ei ollut tarvetta – vaan pian suullisen menettelyn vaikutuksien näkyessä näkökulmat lientyivät. Seulonta tarkoitettiin alkuun ratkaisuksi ja vaikka löyhemmin määritelty mitä nykyinen lupajärjestelmä, olisi voinut toimiakin – Norjassa vastaava malli on käytössä ja sieltä suurimmat vaikuttimet otettiin. Epäilen lain kirjaimen ja perusteluiden ristiriidan tuolloin syntyneen enemmän tai vähemmän kiireessä tehdystä ratkaisusta – hovioikeuksien tilanne oli tukala, Helsingin hovioikeudessa pääkäsittelyiden kesto venähti vuonna 2003 yli 15 kuukauden – joten nopea ratkaisu ei tuota yllätystä. Eikä siten myöskään se, miten nopeasti järjestelmästä luovuttiin, EIT:n tuomiot taustalla ovat olleet oma vaikuttimensa. Huomoiden sitten lupajärjestelmään kohdistunut positiivinen palaute osoittaa se, ettei mikään näkökanta ole välttämättä pysyvä.

Voin allekirjoittaa monet aiemmin esille tulleet väitteet järjestelmän puolesta. En kannata Fränden mukaisesti ”turhia uusintoja”, se ei ole kenenkään osapuolen etu aiemmin ilmenneillä syillä. En myöskään näe itse lupajärjestelmässä ongelmaa, se on täsmällinen ja sen piirissä olevien valitusten käräjäoikeuden ratkaisu tulee tutkituksi. Se on omiaan vähentämään niin sanottuja turhia valituksia - kuten sen kuuluukin, tieto järjestelmän olemassaolosta vie valitushalukkuutta. Onkin ollut mielenkiintoista keskustella ranskalaisen lakia opiskelevan vaihtokaverini kanssa tästä aiheesta, hänen kertoman mukaan ranskalainen muutoksenhaku on rajatonta ja lähes poikkeuksetta suullista – siellä osapuolen kuulluksi tuleminen on perustuslaillinen oikeus. Tämän hintana onkin ollut järjestelmän raskaus ja pitkät käsittelyajat – muutoksenhakuvaihe voi kestää kaksikin vuotta. Hänen mukaansa ”periaatteesta valittavat” tai ”turhat valitukset” ovat ”järjestelmän välttämätön paha”, josta olen eri mieltä – järjestelmä on tehty palvelemaan osa-

puolia ja rajoitukset tässä tilanteessa ovat perusteluja paremman oikeusvarmuuden toteutumiseksi.

Tämä ”tavallista kevyempi menettely kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston pohjalta sekä suppeampi, lupaperusteiden rajaama tutkinta” on otettu Itä-Suomen hovioikeudessakin vastaan hyvin ja sitä sovelletaan ahkeraan, 34 % kaikista ratkaisuista on epäviä lupapäätöksiä ollen korkein kaikista hovioikeuksista. Tämä voi aiheesta herättää kysymyksiä olisiko hovioikeuden menettely kääntynyt liian tiukaksi lain tavoitteista, mutta pitää myös muistaa kolikon toinen puoli, se käräjäoikeusvaihe. Mitä KKOkin on linjannut, ylimalkainen riitautus vastaan seikkaperäiset käräjäoikeuden perustelut käyvät valituksen häviöksi. Mitä olen empiirisesti päässyt lyhyen aikaa näkemään, voin yhtyä Koulun esittämään: jos valituksessa ei kyetä yksilöimään sellaisia näytön arviointiin liittyviä asioita, joiden johdosta syntyisi aihe epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta, ei lupaa myönnetä.

Sen sijaan kannan huolta käräjäoikeuden ”laadukkuuden” takaamisesta, niidenkin viimeaikainen kehitys on osoittanut menoleikkauksia. Komppaan lausunnonantajia, joiden mukaan lupajärjestelmä ei ole vain hovioikeuden asia vaan toisella puolella on laadukas käräjäoikeusmenettely. Sen resurssit on kyettävä turvaamaan niin, että mahdollisimman vähäinen osuus päätyisi lupamenettelyn kautta hovivaiheen täystutkintaan. Siksi ajattelen vaihtelevat hovioikeus- ja käräjäoikeuspohjaiset lupaepäysprosentit myös käräjäoikeuden itsensä menettelyn kannalta. Hypoteesina esitän, että korkeampi epäysprosentti kertoo enemmän yksityiskohtaisemmasta ja tarkemmasta käräjäoikeuden käsittelystä, sillä silloin lupaa ei niin helposti tarvitse myöntää. Tässä olisikin aihetta jatkotutkimukselle.

Pidän järjestelmää selkeänä ja periaatteellisesti tavoitteidensa mukaisena valtion ja oikeuslaitoksen kannalta. Käsittelyajat ovat lyhentyneet – ei niin radikaalisti, mutta varmasti lupaprosessilla on ollut oma vaikutuksensa, suullisia pääkäsittelyitä kuitenkin järjestetään niin paljoa laskun varaa ei välttämättä olisikaan – sekä kustannukset laskeneet. Vertailu muihin Pohjoismaihin osoittaa järjestelmämme olevan tiukkuudessa toinen Norjan jälkeen – jossa seulonnan piirissä ovat alle 6 vuoden vankeuteen tuomittujen valitukset. Perustelut siitä, että lupajärjestelmän alla kuuluisi olla mahdollisimman paljon asioita, on pätevä, siten nykyinen 8 kuukauden vankeusrangaistus alkaa olla nyky-mittareilla yläraja ”lievien ja vakavien” välillä. Mutta syyttäjävirstohan on ehdottanut lupajärjestelmän koskevan kaikkia valituksia ja olihan edellinen seulontamenettelykin

kaikkia valitusasioita koskeva. Vakaviin rikoksiin tuomituissa on kuitenkin syyttäjävirston kannan mukaan niitä, jotka hakevat lykkäystä tuomion täytäntöönpanolle. Arvelen, ettei asenneilmapiiri ole kuitenkaan vielä valmis uuteen laajentamiseen, viime hetkisenkään vaikutukset eivät ole täysin nähtävillä.

Jos lupajärjestelmän laajentaminen tehdään tulevaisuudessa, se tulisi tehdä muilla kuin taloudellisilla perusteilla. Vaikka tarkoitukset ovat olleet osapuolten kannalta myönteisiä, eivät taloudelliset perusteet yksinään saisi ottaa ylivaltaa – sillä ajattelutavalla päädyttäisiin lopulta Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa 26.8.2016 esitettyyn väitteeseen, että kaksi tuomioistuinta riittäisi koko maassa. Vaikka kirjoitus on enemmässä määrin ironista, on se pelottava muistutus mihin pelkällä tuottavuudella ajattelu johtaisi. Oikeusturvan toteutuminen perusoikeutena velvoittaa valtion varaamaan resurssit sen kunnolliseen toteutukseen.

Siten kuinka kustannusten lasku vaikuttaa hovioikeuksiin, onkin enemmän ristiriitaisuuksia aiheuttavaa. Mitä huomasin valtion kanssa tehdyissä tulosneuvotteluissa loka-kuussa ja kuinka Rovaniemen hovioikeuskin on todennut, laskeva juttukanta ei kerro koko tottuutta. Monipäiväiset hovioikeuskäräjät ovat lisääntyneet, kun entistä haastavampia rikosnimikkeitä – terrorismi, järjestäytynyt rikollisuus – nousee käsiteltäväksi. Kun hovioikeudet ”nyt lopultakin” voivat keskittyä ydintehtäväänsä – olemaan käräjäoikeuden oikeellisuuden tarkastava muutoksenhakutuomioistuin, joka keskittyy tulkinanvaraisiin oikeus- ja näyttökysymyksiin – tulisi sille myös taata riittävät resurssit tehtäväänsä. Kustannussäästöjä syntyy ja sopeuttaa pitää, mutta, jälleen empiiristi havaittuna, on valtion säästöinto ollut liiankin kovaa. Rovaniemen hovioikeuden lausunnossa ilmenneet seikat henkilökunnan kuormittuneisuudesta ovat huolestuttavia ja tulisi ottaa vakavasti ministeriössä - lainkäyttäjät ovat kuitenkin alansa asinatuntijoita sekä oletettavasti tietävät alastaan paremmin. Uhkakuvana tässä on hovioikeusmenettelyn rapautuminen työntekijöiden vaihtuvuuden kasvaessa, samalla voi Kantelisen pelko jatkokesittelylupaa soveltamisesta taloudelliselta pohjalta toteutua. Tämä vuorostaan sotisi koko järjestelmää vastaan, josta myös KKOkin saisi lopulta oman lisätyönsä.

Janzin nostamasta seikasta alle 18-vuotiaan vastaajan kohdalla olen osittain samaa mieltä. Alaikäinen vastaaja ansaitsee erityiskohtelunsa ennen käräjäoikeusvaihetta, jotta tämän käsitys oikeuslaitoksesta ja siten yhteiskunnasta olisi sovelias tämän paluulle yh-

teiskunnan täysjäseneksi. Sen sijaan en näe tarpeelliseksi, että alaikäinen vastaaja saisi automaattisen täysimittaisen hovioikeuskäsittelyn valittaessaan – tämä johtaisi todennäköisemmin useimpiin ”turhiin uusintoihin” vaikka kärjäoikeus olisi tuominnut ja perustellut oikein ja seikkaperäisesti. Sen sijaan alaikäisyys voisi olla muu paina syykohdan perusteluiden erityisosa, jonka hovioikeus tapauskohtaisesti huomioisi tarkemmin luvan harkitusvaiheessa.

Suppeiden fraasiperusteluiden kanssa olen kriittisempien kanssa samoilla linjoilla. Ne eivät kerro asianosaisille välttämättä mitään, mutta toisaalta kuinka perustella kärjäoikeuden tuominnan oikein? Näin häilyy jo raja asia- ja prosessiratkaisun välillä, sillä hovioikeuden ratkaisu ei saisi täydentääkään kärjäoikeuden tuomiota lupavaiheessa. Ehkä nykyisen fraasiperustelun ”kärjäoikeuden ratkaisun ja valituksen perusteella asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta” alkuosan muokkaaminen tyyliin ”kärjäoikeuden *näytön arvioinnin, sen ratkaisun perusteluiden* ja valituksen perusteella ei ole ilmennyt aihetta” toisi lisäselvyyttä, mihin koko luvan arviointi perustuu.

Enemmän tässä uudistuksessa arveluttaa vastaajan ja riita-asioiden osapuolten asema. Professori Tolvasen väitettä, että valituksen kirjoittamiseen tarvittaisiin käytännössä aina lakimies, en allekirjoita. Lakimies voi osata kirjoittaa asian ytimekkäämmin ja oikeusseikkoihin perustellen, mutta hovioikeuden tutkiessa kaikki neljä lupaperustetta virkansa puolesta, ovat loppusensa kaikki valitukset toistensa kanssa samalla viivalla. Muutoksenhakutoimikunnan kannanotto, että muutoksenhakijan oikeusturvan kannalta ja yleisesti ”merkityksettömät” asiat tulisi käsitellä kevyemmässä menettelyssä, herättää kaiun asian ”merkityksettömydestä”. Kuten osa EIT:n tuomareista on todennut, on asiassa aina asianosaiselle merkitystä. Kyseistä termiä ei tulisi käyttää negatiivisen merkityksensä takia vaan korostaa kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden arvointia asiasta riippumatta.

Mutta kuten Tolvanen arvelee, kaikkien näiden olemassaolevien uudistusten yhteisvaikutus on arvaamaton. Kärjäoikeusverkoston supistuessa ja tuomioistuinmaksujen kasvaessa, mikä on syrjemmässä asuvan vähävaraisen todellinen oikeusturva? Mikä on kärjäoikeus- ja puhumattakaan valitusinto silloin, vaikka aihetta saattaa asia tuomioistuimeen olisi ja sitten jos kärjäoikeuden ratkaisu olisi virheellinen? Nämä lupajärjestel-

män ulkopuolella olevat muutokset ja niiden vaikutukset olisivat varmasti käyvät opin-
näytetyön tai laajemman tutkimuksen aiheiksi.

Lähteet

Lainsäädäntö

Perustuslaki 731/1999

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi -

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999

Oikeudenkäymiskaari 4/1734

Tuomioistuinlaki 673/2016

Lainvalmisteluaineisto

HE 83/2001 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren hovioikeusmenettelyä koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi

HE 91/2002 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle valitusta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten muuttamiseksi

HE 105/2009 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi

HE 246/2014 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25 a luvun sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3:n muuttamisesta

PeVL 25/1994 vp Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä HE 309/1993 perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta

PeVL 9/1997 vp Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä HE 33/1997

PeVL 35/2002 vp Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä HE 91/2002 vp valitusta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten muuttamiseksi

PeVL 30/2006 vp Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä HE 87/2005 vp laiksi oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 2 §:n muuttamisesta

PeVL 59/2014 vp Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä HE 246/2014 vp laeiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25 a luvun sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta

LaVM 27/2002 vp Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 91/2002 vp oikeudenkäymiskaaren hovioikeusmenettelyä koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien, että valitusta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten muuttamiseksi

LaVM 4/2010 vp Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 105/2009 vp muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi

LaVM 2/2014 vp Lakivaliokunnan mietintö Hallituksen esityksestä HE 246/2014 vp laeiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25 a luvun sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta

OM 2006:28 vp Oikeusministeriön mietintö muutoksenhausta käräjäoikeudesta hovioikeuteen - tarkoituksen ja menettelyn uudelleen arviointi

OM 2009:2 vp Oikeusministeriön lausuntotiivistelmä jatkokäsittelyluvasta hovioikeudessa

OM 10/2014 vp Oikeusministeriön mietintö hovioikeuksien jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamisesta

OM 18/2014 vp Oikeusministeriön lausuntotiivistelmä jatkokäsittelyluvan soveltamisalan laajentamisesta

KM 2008:3 vp Muutoksenhakulupatoimikunnan mietintö jatkokäsittelyluvasta hovioikeudessa

Oikeuskirjallisuus

Frände Dan, Uusintojen välttämisestä hovioikeudessa, teoksessa Heidi Lindfors ym.; Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä, juhlaKirja Risto Koulu 60 vuotta, Edita, 2009, suom. Wahlberg Markus, ISBN 978-951-37-5588-1

Janz Outi, Menikö lapsi pesuveden mukana? Alle 18-vuotiaiden vastaajien asemasta jatkokäsittelylupajärjestelmässä, artikkeli Lakimies 7-8/2016

Jokela Antti, Hovioikeusmenettely, Alma Talent Oy, 2010, verkkokirja, ISBN 978-952-14-1809-9

Jokela Antti, Hovioikeussuullisuuden kehitysvaiheita, Talentum Media, 2015, ISBN 978-952-14-2779-4

Jokela Antti; Oikeudenkäynti I. Oikeudenkäynnin perusteet, periaatteet ja instituutiot, Alma Talent Oy, verkkokirja, 2016, ISBN 978-952-14-2985-9

Jokela Antti, Oikeudenkäynti III, Talentum Media, 2004, ISBN 952-14-0825-1

Jokela Antti; Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. Oikeudenkäynti III, Alma Talent Oy, verkkokirja, 2015, ISBN 978-952-14-2601-8

Kantelinen Tero, Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa – tutkielma jatkokäsittelyluvan nykytilasta ja korkeimman oikeuden ratkaisujen vaikutuksista, Helsingin yliopisto, pro gradu, 2014

Kohonen Kirsi, Seulonta ja todistelun uskottavuus, Helsingin hovioikeus, artikkeli, 2006

Korhonen Petteri & Saranpää Timo, Muutoksenhaku käräjäoikeuden näyttöratkaisuun, teoksessa Korhonen Petteri ym.; Isännän ääni, juhlaKirja Erkki Kustaa Rintala Talentum Media, 2015, ISBN 978-952-14-1809-9

Koulu Riikka, Muutoksenhaun uusi järjestys – jatkokäsittelylupa KKO:n ratkaisukäytännössä, artikkeli Lakimies 2/2017

Linna Tuula, Prosessioikeuden oppikirja, Alma Talent Oy, verkkokirja, 2012, ISBN 978-952-14-1902-7

Salli Saku, Seulonnasta jatkokäsittelylupaan – Tutkielma ensimmäisen valitusasteen muutoksenhakuoikeuden kehityksestä vuoden 1998 hovioikeusuudistuksen jälkeen, Helsingin yliopisto, pro gradu, 2012

Sutela Mika, Myönnetäänkö vai ei? – Hovioikeuksien jatkokäsittelylupajärjestelmän ensi askeleiden empiiristä tarkastelua, artikkeli Defensor Legis N:o 5/2015

Oikeustapaukset ja laillisuusvalvonta

KKO 2012:26

KKO 2012:33

KKO 2017:68

KKO 2017:62

KKO 2017:54

KKO 2017:18

Eoas 30.9.2008 dnro 2221/5/08

OKA 22.4.2014 dnro OKV/11/20/2014

Muut artikkelit

Helsingin seudun kauppakamari, Hovioikeuteen pääsee entistä harvemmin, Jäsentiedote, 19.4.2016

Itä-Suomen hovioikeus, Toimintakertomus vuodelta 2016

Keskuskauppakamari, Lausunto jatkokäsittelyluvasta hovioikeudessa 29.9.2008
Korkein oikeus, Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 5.11.2008
Korkein oikeus, Lausunto hovioikeuden jatkokäsittelyluvan laajentamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä 15.5.2014
Jokela Antti, Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 23.9.2008
Mölsä Ari, Tavallisen kansan karvalakkijutut kadonneet hovioikeuksista, artikkeli, YLE, 18.2.2016
OM 16/2013 Oikeudenhallinnon uudistamisohjelma vuosille 2013-2025, Oikeusministeriön mietintöjä ja julkaisuja
OM 17/2017 Tuomioistuinten työtilastoja vuodelta 2016, Oikeusministeriön toiminta ja hallinto
Rovaniemen hovioikeus, Toimintakertomus 2016
Rovaniemen hovioikeus, Lausunto valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2017, 26.9.2016
Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestö SAK, Lausunto, 22.4.2014
Suomen Asianajajaliitto, Lausunto jatkokäsittelyluvasta hovioikeudessa, 20.9.2008
Ulkoasianministeriö, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio suullista käsittelyä koskevassa asiassa, lehdistötiedote 152/2009, 2.6.2009
Valtakunnansyyttäjänvirasto, Lausunto hovioikeuden jatkokäsittelyluvan laajentamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä, 22.4.2014
Virolainen Jyrki, Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 6.10.2008